

RATJE
EEN JONGEN VAN DE STRAAT
DOOR ANNE DE VRIES

RATJE

RATJE
EEN JONGEN VAN DE STRAAT

DOOR

ANNE DE VRIES

•

TEKENINGEN VAN

TJEERD BOTTEMA

11• druk

•

J. N. Voorhoeve - Den Haag

TER INLEIDING

Nu de elfde druk van dit jeugdboek reeds zo spoedig ter perse moet gaan, wil ik er mijn hartelijke blijdschap over uitspreken, dat de kleine Ratje in ons land onder volwassenen zowel als onder kinderen zoveel vriendschap en waardering heeft ondervonden. Want dat geeft mij hoop, dat die vriendschap zich niet alleen zal beperken tot de Ratje van het boek, maar zich ook zal uitstrekken tot de vele kleine straatratten, die iedere dag langs ons gaan.

Als ik er, door het leven van één hunner te beschrijven, toe mocht hebben bijgedragen, dat ons volk minder vreemd zou komen te staan tegenover het even kleurloze, even moeilijke leven van al die anderen, dat in de duistere jaren die achter ons liggen en ook in deze tijd nog meer versomberd is dan het onze, zou ik zeer dankbaar zijn.

ANNE DE VRIES

EEN SCHOOIERTJE IN DE REGEN

Pregen, regen over de stad. En in die regen een kleine magere jongen, die leunt tegen een straatlantaarn op een plein en die maar stil voor zich uit staat te kijken.

Om hem heen spoeden de mensen zich voort, met opgetrokken schouders en strakke gezichten. Ze hebben een glimmende paraplu boven hun hoofd of een glimmende regenjas aan. Of ze zijn diep weggedoken in de kraag van hun dikke winterjas. Brr, die gure geniepige motregen! Die maakt het zo vies en zo ongezellig in de stad! De winkelramen zijn beslagen. Het asfalt is glibberig. De auto's spatten. Gauw maar, naar huis! Weg van de straat in ieder geval! . . .

En die kleine jongen staat daar maar in de lichtvlek onder de lantaarn en wacht. Waar wacht hij toch op?

Hij heeft niet eens een pet op. Zijn natte haren vallen over zijn voorhoofd. Die strijkt hij telkens weg met zijn hand. Hij heeft ook geen jas aan. Zijn dunne kieltje is al doorweekt van de regen. Zijn broekje is gerafeld. Door een grote scheur zie je zijn blote been. En hij heeft oude, afgetrapte schoenen aan, die hem veel te groot zijn. Soms rilt hij . . .

Regen, regen en windvlagen. De droppeltjes schitteren in het schijnsel van de lantaarn. De regen zingt zijn eentonig lied.

En die kleine jongen wringt de handen in zijn natte zakken en wacht . . . Hij wacht tòch!

Och, kleine jongen, wat doe je in de kou? . . .

Daar recht vóór hem, daar is iets, dat kou en regen kan doen vergeten. Op dit plein wordt markt gehouden en helemaal vooraan staat de oliebolenkraam. De regen druipt van het zeil. Maar daarbinnen, in de verlichte tent, is 't gezellig en warm. Er staat een groot fornuis met blinkende pannen. Daarin sist en spettert het. Een dikke man staat er bij in 't felle licht, helemaal in 't wit en met ook een witte muts op. Die bakt olieballen. Zijn gezicht is rood van de warmte.

Wolken van damp zweven langzaam in de tent, en juist, als ze omhoog willen vluchten, worden ze door de regen uiteengeslagen. Een fijne, doordringende geur trekt over het natte plein.

Dáárom moet Ratje wel *leunen* tegen die lantaarn. Want als je zo'n akelig leeg gevoel hebt in je maag . . .als je maag pijn doet, omdat je al in dagen niet

genoeg te eten gehad hebt, dan word je draaiërig van zo'n lekkere vette baklucht. Raar is dat, net of je ziek bent van de honger. Dan moet je je vuisten wel stijf tegen je lijf aandrukken en almaal slikken, omdat het water zo om je tanden loopt . . .

Kijk, een vrouw is er ook in de tent. Die heeft een witte jas aan en legt de warme oliebolle op grote, witte schalen. Ze bouwt torentjes van die lekkere gele en bruine bolle. Dan strooit ze er veel witte suiker op, uit zo'n schep met allemaal gaatjes. En als er mensen komen, verkoopt zij ze, vijf of tien of twintig in een grote, papieren zak.

Ratje snuift en kan niet stilstaan. Zijn ogen glanzen van begeerte.

Heeft hij aan die schitterende ogen zijn vreemde naam te danken? Of aan zijn spits gezichtje? Hij weet het niet. Niemand weet het. Op een dag noemden de jongens hem zo. En toen zijn de grote mensen het ook gaan doen. Misschien noemen ze hem wel Ratje, omdat hij altijd rondsluift op plaatsen, waar wat te eten is . . .

Als nu die dikke oliebolleman maar even wegging!... Dat is een kwaje, die heeft hem al een paar keer de tent uitgejaagd. Maar die vrouw is anders. Die heeft iets goedigs in haar gezicht, iets vriendelijks, zoals moeder ook wel eens heeft, als ze een goeie bui heeft en in een paar dagen niet dronken geweest is. Ratje voelt het, bij die vrouw kan hij nog wel eens een kansje wagen . . . Toe dan toch, baas, ga jij dan toch eventjes weg! . . .

Er komen een heer en een klein meisje aan. Wat

lachen ze! *Hij* heeft een dikke mooie jas aan en *zij* een grote cape. Kijk, ze stappen recht op de oliebolle kraam af. De meneer haalt zijn portemonnaie voor de dag.

„Hoeveel?” vraagt hij vrolijk.

Het meisje telt op haar vingers.

„We zijn met z'n zessen,” zegt ze. „Kijk maar: u en moes en Jan en Wies en Toos en ikke . . . Dâ's zes.

Mogen we ieder twee vader?
Of drie? . . . Ja, drie hè?”

„U blijft?” vraagt de oliebollevrouw.

„Achtien stuks,” zegt het meisje.

„Twintig,” zegt de meneer. Hij betaalt. Het meisje mag de grote zak dragen onder haar cape. En dan, arm in arm, dicht naast elkaar, gaan ze lachend weer weg door de regen. Het meisje

huppelt door de plas bij de lantaarn.

„Wat zullen ze blij zijn, hè vader? . . .

En wat zal 't gezellig zijn, hè?

Zullen we . . .”

Wèg zijn ze tussen de mensen . . .

Maar een kleine haveloze jongen in een doornat kielkje staat ze nog een poosje na te kijken met zulke rare, verdrietige ogen.

Hij slikt.

Hij zucht heel diep.

Waar is die dikke baas nu ineens gebleven? Zo straks was hij er nog en nu is hij weg! Kijk maar, de vrouw is alleen in de tent . . .

Ratje loert om zich heen . . . Nergens een diender? Vooruit nu! . . . Honderden olieballen zijn er, geel en bruin. Eentje zal hij er wel krijgen. Hij zal die opeten bij de lantaarn. Die zal een beetje knappen tussen zijn tanden. En zo mooi wit zijn van binnen en zacht . . . En zo heerlijk warm! . . .

Ratje is de tent al ingeslopen. Hij staat tussen de olieballen, vlak achter de juffrouw.

„Juffrouw! . . . Juffrouw!” . . .

Ze hoort niets, ze telt maar . . . Twee en twintig, vier en twintig, zes en twintig . . .

„Juffrouw, geef mij zo'n dinkie, zo'n oliebol assieblief . . .”

„Twee en dertig . . . *Wat?* . . . *Wat zeg je?*”

De vrouw keert zich om. Ze kijkt verbaasd en boos.

„Wat moet je? . . . *Hè?*”

Klein en angstig staat Ratje vóór haar. Zijn smekende stem trilt een beetje.

„Een oliebol, juffrouw. Eentje maar, assieblief, die een beetje zwart gebrand is . . . Toe maar, juffrouw, ik heb zo'n honger, juffrouw . . .”

De vrouw blijft hem een poosje aankijken. Ze ziet wel, dat hij de waarheid spreekt. Ze ziet wel de begeerte vlammen in die hongerige ogen. Zou ze het dan maar doen?

Haar hand gaat aarzelend naar de dichtsbijzijnde schaal. Ratje steekt zijn hand al uit.

„Hei daar, dat bedelvolk!” dreunt plots een grove

stem. „D'r uit!... Zeg vrouw, ben je nou hele-
máál!...”

De vrouw schrikt een beetje. En Ratje schrikt nog
veel meer. Want een rood gezicht onder een witte
muts duikt op achter het fornuis. Daar komt de
baas zelf!

„Hela, wat mot dat hier, hè? Weet je nou nõg niet,
dat ik je hier niet zien wil? Mot ik de politie opbelle?
Schiet op, vooruit!”

„Het kind heit honger,” zegt de vrouw nog.

Haar hand zoekt al niet meer. En Ratje wacht nog
wel, maar hij staat klaar, om weg te springen.

De man maakt zich nog bozer.

„Honger? Haha, dat zegge ze allemaal! Daar mot je
maar op afgaan! Ik heb ook wel eens honger. Vandaag
geef je aan één en morgen staan er twintig van die
brutale ape. *Zul* je nou weggaan, schooier!”

Dreigende handen... een schop! Maar die mist.
Ratje vliegt de straat op. De oliebolman bromt erg
op zijn vrouw.

En aan de overkant staat de man met het haring-
karretje. Die gooit grinnikend een rotte ui naar de
jongen. Het ding spat uit elkaar op de stenen.

„Hier Rottekop, daar hei je een oliebol! Eet maar
op! Lekker hè?...”

Weg maar, weg, de markt op. En maar niets terug-
zeggen, want dan wordt het nog erger. En ook niet
hulen... Dat hoeft toch niet! Zo wordt hij immers
iedere dag een paar keer afgesnauwd. Weg met die
tranen, vooruit!...

Komen ze nu toch?... Ja, maar hij heeft ook zo'n

vreselijke honger. En hij had zo gehoopt, dat die vrouw . . .

Ratje boent met zijn koude vuisten over zijn wangen. Hij blijft even staan, om terug te kijken . . . Ze waren zo lekker geel . . .

En een mooie, glanzende auto rijdt vlak langs hem heen door een plas. De modder spat omhoog. De drop-pels vliegen om zijn oren.

Dáár, een gratis bad, schooiertje! . . .

DE DIEFSTAL

De regen heeft bijna opgehouden.

Nu wordt het meteen drukker op straat.

De kooplui, die zaten te geeuwen achter hun stal-
letjes, beginnen wat op te fleuren. Ze rekken zich uit
en beginnen hun koopwaar beter uit te stallen. Het
mannetje van de sigaren klimt op zijn tafel en pro-
beert met schorre stem de mensen naar zich toe
te schreeuwen.

Een eindje verder schreeuwt de groentekoopman.
Hij heeft zijn groenten uitgestald op de stenen. On-
der zijn slordige tent staat hij de mensen te lokken.
„Nóú ken je smulle! . . . Nou ken je groente ete! Alles
gaat weg voor de halve prijs!” . . .

Er komen klanten. Een paar vrouwen met grote
tassen. Een jong meisje met een mandje. De koopman
krijgt het druk.

Er slentert ook een kleine, magere jongen langs de
groenten.

Heen . . . Terug.

Nóg eens er langs . . . *Weer* terug.

Twee ogen glanzen begerig.

Maar op die jongen let de koopman niet.

Doet dat de wind? . . . In een hoek, dicht bij een

hoop koolrapen, beweegt het tentzeil. Het gaat zo vreemd! . . . Het flappert niet, het gaat niet heen en weer. Het wordt heel langzaam een eindje opgetild. De koopman merkt niets. Die helpt zijn klanten. Hij krijgt het hoe langer hoe drukker. En toch zoeken zijn ogen nog nieuwe kopers en blijft hij zijn roep de straat op galmen: „Nou ken je smulle! Alles voor de halve prijs! . . .”

Achter zijn rug komt iets te voorschijn onder het zeil. Lange natte haren . . . Een spits gezichtje . . . Twee bange ogen, die even in 't rond loeren . . . Weg is alles.

Maar *nu!* Daar kruipt voorzichtig een jongen naar binnen. Is dat Ratje niet? Hij ligt op zijn buik op de natte keien en schuift geruisloos vooruit . . . Zijn hart bonst, bonst tegen de straat. Zijn ogen zien maar twee dingen: de rug van de koopman, de hoop koolrapen daar dicht bij zijn hand . . . Verder, nog verder moet hij . . . O, dat nare bonzen en beven in zijn lijf . . .

Zijn verkleumde vingers kunnen nu een koolraap grijpen, een dikke. Maar die zit vast onder de andere van de hoop. Een ruk . . . Los! O wee, nu begint de hele hoop te schuiven en te rollen. Twee van die dikke kogels bonzen tegen een lege kist. Boem! . . .

Het meisje roept: „O!” Ze wijst en laat haar mandje vallen van de schrik. Maar Ratje schrikt nog veel meer. Hij kruipt snel terug. Gauw, gauw weg! . . . Het gaat zo langzaam, want hij kan maar één hand gebruiken . . . In de rechterarm klemt hij de koolraap. Toe dan toch! . . . Hij ziet, dat de koopman zich verbaasd omdraait. Eén ogenblik voelt hij zijn vreeslijk-

boze ogen steken in de zijne. Dan trekt hij zijn hoofd onder 't zeil door en is buiten.

Maar hij hoort de koopman schelden en hij weet: de man komt er aan! De angst jaagt door Ratjes lijf. Hij drukt zijn buit met beide handen tegen zijn kielteje en schiet vooruit achter de kraampjes. Tussen een

paar lege handkarren door. Om een stapel kisten heen. Onder 't rennen kijkt hij om. De man is dicht achter hem. Zijn klompen klossen over de stenen.

„Blijf staan!” roept hij.

Jawel, staan blijven! Die woorden jagen de jongen nog harder voort. Maar als hij nog eens omkijkt, vliegt hij met een bons tegen een handkar op. Hij rolt over de straat en de koolraap schiet door de schok uit zijn handen.

„Staan blijven!” schreeuwt de koopman weer. Hij is nu vlakbij gekomen en steekt zijn handen al uit. Maar nog juist op tijd is de kleine dief opgekrabbeld en ontsnapt aan zijn grijpende vingers. Woest rent hij verder. Pijn voelt hij niet. Hij wringt zich snel door het nauwe gangetje tussen twee kraampjes. Nu is hij tussen de mensen.

Meteen rent hij niet meer. Hij *slentert*. Maakt de angst hem zo listig? Hij siddert voor het gevaar daar

ergens achter zijn rug, maar hij kijkt toch niet om. Schijnbaar kalm dringt hij zich tussen de mensen, die om het sigarenkraampje staan en kruipt half weg achter een dikke meneer. Hij probeert rustig te doen, maar hij hapt naar lucht, zijn benen trillen en zijn hart bonst zó hard, dat hij denkt: „Zouden de mensen het heus niet horen?” Op zijn voorhoofd is een hete plek, die al meer begint te gloeien en te steken. Dat wordt een bult, daar heeft die kar hem geraakt. En zijn knie schrijnt ook, van de val op de stenen natuurlijk. Hij durft er niet over wrijven . . .

Wordt hij nu nóg niet in zijn kraag gepakt? . . . Hij hoort niets van wat de man in het kraampje schreeuwt. De mensen lachen; hij lacht mee, maar hij weet niet waarom. Zou die groenteman al terug zijn gegaan? Er stonden toch klanten voor zijn kraam?

Langzaam, langzaam wordt hij rustiger. Hij durft over zijn schouder achterom gluren. Geen groenteman. Dan kan hij wel terug sluipen tussen de volgende tentenrij.

Hij doet het. Als hij een eind verder om een hoekje loert, ziet hij de groenteman. Die staat alweer spinazie te wegen en speelt nog op tegen een paar vrouwen, alsof die het helpen kunnen. Ratje kan rustig zijn koolraap gaan zoeken.

't Is donker achter de kraampjes. Een magere hond, ook op zoek naar wat eten, scharrelt er rond tussen de natte kisten en karren en vlucht bang weg, als de jongen gebukt op hem af komt. Ratje zoekt en kijkt . . . Zijn maag begint weer zo hevig te jeuken. Welke kar was het? Deze toch? Maar hier ligt alleen

een oude krant... En daar... een hoop straatvuil...

Als de groenteman de koolraap gevonden heeft en weer mee teruggenomen naar zijn kraam?... Ratje denkt daaraan. Hij kan wel huilen.

Zoeken dan! Kruipen op de knieën en tasten en graaien tussen de wielen van de kar... De straat is nat, maar wat geeft het?... Ver onder de kar ligt een donker ding, midden in een plas. Vlug, wat is het?... De koolraap!

Ratje vergeet, dat hij onder de kar zit, en stoot voor de tweede maal zijn hoofd. Maar hij voelt het haast niet. Hij voelt ook niet het schrijnen van zijn knie en de kou van zijn natte kleren. De koolraap voelt hij. *En* de honger. Hij veegt de dikke knol schoon aan zijn kousen, stopt hem onder zijn kieltje en rent weg.

Maar die weg naar huis is nog lang. En aan 't eind van de markt is zo'n veilig plaatsje achter een wachthuisje van de tram. Ratje kan niet langer wachten. In het donker achter het huisje haalt hij zijn buit te voorschijn. Een mes heeft hij niet. Hij knaagt met zijn tanden de schil weg.

Maar zijn ogen zwerven over de straat. En als tussen de mensen de helm blinkt van een agent, is dadelijk de raap weer verdwenen. De agent gaat voorbij, stap... voor... stap... Ratje draait tegenover hem om het wachthuisje.

Dan knaagt hij verder en eet gulzig. Dit is zijn avondboterham. Koud en nat, maar toch wel lekker.

En dat gevoel van leegte en honger trekt toch langzaam weg uit zijn lijf.

Hij gaat er maar eens rustig bij zitten, op de betonnen rand van het tramhuisje en rustiger knaagt hij verder.

En terwijl hij daar dan zit, rillend en etend, overdenkt hij deze avond en zijn leven. Ja zeker, dat doet Ratje soms, er zijn zoveel dingen in zijn leven waar hij diep over piekeren kan, meestal zonder een oplossing te vinden.

Er is eens een juffrouw van 't Leger des Heils in het Oliesteegeje geweest, waar Ratje woont, die stond daar te praten tegen de mensen. Ze wist zeker, dat daar lui woonden in 't steegje, die wel eens wat gejat hadden, of misschien had ze hem, Ratje, wel eens ergens bezig gezien. Dan was het in ieder geval erg aardig van d'r, dat ze hem niet verklapte.

Maar ze had het over stelen, toen ze daar stond.

„Stelen is zonde,” zei ze. „Stelen maakt je onrustig en bang!” . . .

Dat laatste begreep Ratje best, dat heeft hij vanavond ook best weer gevoeld, maar het eerste, daar heeft hij nooit achter kunnen komen, wat ze daar mee bedoelde.

Zonde . . . Wat is zonde? — Is het zonde, dat hij hier nou aan zo'n dikke koolraap zit te kluiven? . . .

Niks hoor, het zou zonde wezen, als hij die *niet* te pakken gekregen had. En zonde zou 't ook geweest zijn, als die woedende koopman hem bij zijn kladden had gekregen.

Nee, hij zal dat wel nooit snappen, wat die juffrouw

daar mee bedoelde. Maar eens heeft een koopman hem gepakt, toen hij een stuk koek van een kraampje gapte. Een agent nam hem mee naar 't bureau en moeder kwam hem laat in de avond halen. Toen ze thuis kwamen, kreeg hij van moeder een pak slaag.

„Stomme jongen,” zei moeder, „waarom pas je ook niet beter op? Kijk dan beter uit je ogen, als je je handen niet thuis kunt houden!” . . .

Zie je, dat snapte Ratje best. Dat was taal, die hij verstaan kon. Als hij maar niet gepakt wordt, dan is stelen niet zo erg, maar als ze hem snappen, dan deugt het niet.

Zo zit dat.

Maar die Leger-des-Heils-juffrouw zal toch wel wat anders hebben bedoeld.

IN HET OLIESTEEGJE

„Zeg es, jochie, wat sta jij daar te smikkele?”
Een lange jongen met rood haar is zacht om het tramhuisje komen aansluipen en grijpt Ratje op eens bij de schouder.

Heel eventjes maar schrikt Ratje. Dan lacht hij.

Ja natuurlijk, 't is Okkie immers, die praat altijd zo raar door zijn neus. Net, alsof hij altijd verkouden is. En wie zou er nou bang zijn voor rooie Okkie? Die woont immers ook in 't Oliesteegje? . . .

Okkie heeft geen moeder meer en zijn vader is orgel-draaier. Als die 's morgens van huis gaat met zijn orgel, geeft hij Okkie een paar centen of een dubbeltje. Soms een kwartje, als de vorige dag goed geweest is. En dan zegt hij: „Ziezo, scharrel je kostje maar op vandaag.” Nou, dat doet Okkie dan. Daarom zwerft hij ook na schooltijd altijd langs de straat, nog have-lozer dan de andere jongens uit de buurt.

Ze staan daar bij elkaar in de late avond, twee jongens van de straat, twee boefjes. Allebei kleumend in hun dunne, natte kleren. Allebei met dezelfde, onrustige, schrikkerige ogen, die al maar in 't rond moeten gluren, om de wacht te houden. Maar ze kunnen gerust zijn. De mensen, die voorbij gaan, of dicht bij hen op de tram staan te wachten, letten niet op hen. Wat

kunnen hun die vieze straatjongens schelen? ... Zo lopen er zoveel in de grote stad! ...

Ratje toont zijn raap. En Okkie doet zijn jas open.

„Kijk es,” fluistert hij. „Nou, wat zeg je dáárvan?”

„Goeiendag!” roept Ratje. Dat zegt hij alleen, als

hij erg verbaasd is. 't Is ook geen kleinigheid, wat daar onder die jas zit! Bananen, goeiendag!

„Geef mij d'r een, Okkie!...

Toe nou!” ...

Okkie knoopt vastberaden zijn jas weer dicht. Het kan nog net. Er zit nog één knoop aan.

„Loop!” zegt hij minachtend. „Dáárvoor heb ik ze niet verdiend!”

„Verdiend?”

„Ja natuurlijk, eerlijk verdiend, jochie! Koopman

geholpe met lade. Weet je wel, die ouwe, die altijd zo vroeg weg gaat. Gewerkt jô, geweldig! Wat moe' je nou hebbe, zegt ie, as we klaar binne? Ik zeg, nou, as 't jou gelijk is, baas, geef mij dan maar zo'n trossie pisangs. Nou, en dat deed ie toen. Geloof je zeker niet, hè?”

Ja, Ratje gelooft het wel. Ratje wil alles wel geloven, als hij maar wat van die bananen krijgt.

Ratje ziet in gedachten een oude kinderwagen, zonder wielen. Daarin ligt een jongetje te huilen en hij pro-

beert bei zijn vuistjes in zijn mond te stoppen. Hij is nog heel erg klein, hij kan nog geen koolraap eten. En een meisje van een jaar of vier ligt daar dichtbij op de vloer te slapen, onder een kapotte deken. Die zal blij zijn, als ze wakker gemaakt wordt en een banaan voor haar neusje ziet bungelen! . . .

„Toe nou, Okkie! . . . Wees nou niet flauw. Ruilen! . . . Jij een halve koolraap en ik . . .”

Maar Okkie wil er niets van weten.

Dan gaat Ratje nog dichterbij hem staan. Hij fluistert wat. Hij wordt ook een beetje verlegen . . .

En die Okkie is toch een goeierd.

„Bedoel je dat hele kleine wurm, dat je laatst op je arm had?” vraagt hij.

En als Ratje knikt, zegt hij: „Geef op die kanjer.”

En dan geeft hij de twee dikste bananen en snijdt met zijn zakmes een stuk van de koolraap. Ratje kan het niet zelf, want zijn handen zijn te koud.

Hij stopt de bananen in zijn broekzak, in de linker, want de rechter is kapot. De helft van de koolraap propt hij weer onder zijn kielkje . . .

En weg is Ratje. Hij rent met een reuzevaart de markt af.

„Jô, luister eens!” schreeuwt Okkie. „Ga nog eens even mee! . . . Ik weet wat!”

Ratje is verdwenen.

De klok van 't beursgebouw slaat langzaam tien uur . . .

Het Oliesteegje is een van de nauwste straatjes uit de oude binnenstad.

„'t Is daar een slechte buurt,” zeggen de nette mensen. En ze waarschuwen vaak hun kinderen: „Pas op hoor,

kom niet in de buurt van dat vuile Oliesteegje. Daar hoor je niet. Beloof me, dat je daar nooit komen zult?"... De nette mensen hebben gelijk. Het Oliesteegje *is* een slechte buurt. En 't is er vuil ook. Maar Ratje merkt van dat vuile en dat slechte niet veel. Hij is in het Oliesteegje geboren en hij woont er al gauw twaalf jaar. *Hij* vindt alles er heel gewoon...

Ratje kent maar twee soorten van mensen: *gewone* mensen, dat zijn de lui, zoals ze in 't Oliesteegje wonen; en de *deftigheid*, dat zijn bijna alle anderen. En het gebeurt maar een enkele keer, dat er deftige mensen in 't steegje komen.

Meestal zijn dat agenten. Die komen er nogal eens. Dan is er een „zakie” uit te zoeken... Maar soms komt er ook een zuster van 't Leger des Heils. Die is lang zo deftig niet als een agent en veel goeiiger. Die brengt krantjes en blaadjes en zegt, dat je ze toch vooral lezen moet, omdat daar het allemooiste in staat. Maar de meeste mensen doen het niet. En in de winter brengt de zuster kleren. En bonnetjes, daar mag je soep op halen. Dan mag je ook wel eens bij het Leger komen eten en als het eten op is, gaan de heilsoldaten zingen en bidden en vertellen. 't Is wel mooi, maar wat dat allemaal betekent, begrijpt Ratje niet goed. Hij is er zeker te dom voor; hij gaat eigenlijk alleen om de soep...

Er is vaak ruzie in 't Oliesteegje. Soms tussen vrouwen. Ook wel eens tussen mannen. Maar de kinderen beginnen er meestal mee.

En 't is er ook wel eens vrolijk. Dan dansen de mensen bij het draaiorgel van Okkies vader. Dan danst Ratje

ook mee. Als hij niet op zoek is naar eten. En midden in t' steegje woont een heel oud mannetje. Die heet rome Gijs en die zit vaak buiten te roken, met zijn stoel achterover geleund tegen de muur. Die vecht niet meer mee als er ruzie is. En hij gaat ook niet meer in de kroeg, want hij kan haast niet lopen. Hij rookt alleen maar, uit een oude, lange pijp, met allemaal draadjes om het eind van de steel. En hij drinkt uit een flesje. Soms valt hij van de stoel.

Als je zingt: „Ome Gijs, wat ben je grijs,” dan wordt hij boos. Maar als je tabak of jenever voor hem haalt, gaat hij vertellen. Dat kan hij goed, want hij heeft een heleboel beleefd. Hij vertelt ook wel eens, dat hier vroeger een olieslagerij gestaan heeft. Zijn vader heeft er nog in gewerkt. „En deze huize, dat binne vroeger allemaal pakhuize geweest,” zegt ome Gijs. Nou, dat kan je nog wel zien. Maar nu zijn 't huizen. En de mensen wonen tot drie hoog, onder de balken.

Het regent niet meer. Vrouwen staan te praten aan de deuren. Er spelen ook nog kinderen op straat. Uit het café op de hoek klinkt gelach en muziek.

Met een vaart stuift ineens Ratje het steegje in. Eén hand drukt hij stijf tegen zijn kieltje, de andere op zijn linkerbroekzak. Een jongen roept hem, maar hij hoort het niet. Aan 't eind van de steeg verdwijnt hij in een portaal.

Hier is het donker, maar Ratje weet precies de weg. Hij klimt hijgend een smalle trap met uitgesleten treden op. De leuning kleeft altijd en het ruikt er zo raar, maar Ratje merkt dat niet. Na de eerste trap

komt hij op de tast bij een tweede. Dan bij een derde. En dan is hij er . . . Hij tast voor zich uit . . .

Achter een deur schreit een kind heel luid en jammerlijk. Daar moet hij wezen. Zie je nou wel? Dacht hij het niet, dat broertje lag te huilen? . . .

Ratje doet de deur een beetje open en gluurt voorzichtig naar binnen. Er brandt een klein lampje in de kamer . . . Moeder? . . . Nee hoor, die is er niet. Dàn vader natuurlijk ook niet. Maar nou heeft hij het daar straks toch mis gedacht, want zussie slaapt *niet!* Kijk, ze staat bij een stoel, in haar kapotte onderkleertjes . . .

Wat doet ze daar? . . . O, die leukerd! Op de stoel staat de asbak uit het fornuis en daar roert ze in met het broodmes! Ze speelt nog een beetje. Ze speelt zeker, dat de pap niet aan mag branden. Misschien kon ze wel niet slapen, omdat Janneman zo huilt . . . Wacht, Ratje zal haar eens fijn verrassen! . . . Zachtjes naar binnen . . . voorzichtig, héél voorzichtig op handen en voeten over de vloer kruipen . . . *wip*, onder de tafel. Mooi zo, daar zit hij al . . .

Opgepast nu! nu! Veel ruimte heeft hij niet, want er ligt een hoop houtblokken onder de tafel en een bijltje en nog meer rommel. Maar daar kruipt hij wel overheen . . . Nou zit hij vlak bij zussie. Ze staat nog heel ernstig te roeren, ze heeft nog niets gemerkt . . . Wacht, die ene banaan, die dikste . . . Even gluren . . . Fijn, dat de lamp zo slecht brandt . . . *Nu!* Wip, daar ligt ie op de stoel naast zussie's pappot . . . De kleine meid heeft er niets van gezien. Ze liep net even weg. Stil, daar komt ze weer . . . Nou kijken! O, zie

die ogen, zie die ogen, als kniekers zo rond van verbazing!... „Ha!” roept ze. En ze kijkt omhoog. Ze denkt zeker, dat die banaan van de zolder gevallen is. Als dat eens waar was, dat het bananen regende!... „Piep!” zegt Ratje. Hij grijpt zussie ineens bij haar blote been. Ze gilt het uit. Maar als ze Ratje ziet, lacht ze. Nu begrijpt ze het.

„Lekker pisang!” zegt ze. „Zussie hebben?”

„Ja hoor, zussie hebben. Maar eerst de schil er af!... Waar is moeder?”

„Weet niet,” zegt ze, tussen twee happen.

„Heb je een boterham gehad?”

Zusje knikt.

„Moeder weg, moeder thuis gekomen, zussie boterham geeft, moeder *weer* weg,” praat ze.

Ratje gaat gauw naar de kast. Die is op slot.

Hij zucht. Vanavond, toen hij uit school kwam, was moeder ook weg en was de kast ook op slot. Hij heeft toen wel twee uur gewacht. Nu zal hij nog maar een stukje koolraap nemen.

Maar hoor die broertje nu eens. Stommerd, hoe kon hij die schat nu vergeten!

„Kom maar, hoor Janneman, kom jij maar bij Keessie, hoor!... Och, ben je zo koud en zo nat? Heb je je helemaal bloot gewoeld? En heb je zo'n honger, baasje?... Kom maar hoor, Keessie heeft wat lekkers voor je meegebracht! Zet die asbak eens op de grond, zussie, dan ga 'k daar met hem zitten...”

Zussie komt er bij staan, als Jan gevoerd wordt. Hij lust al best een banaan. Hij is ook al bijna een

jaar, Maar je moet hem kleine stukjes geven, anders verslikt hij zich.

Ratje voert alles op en knaagt zelf de schillen af.

„Op!” zegt hij.

„Ta-ta!” roept broertje. Hij trapt met zijn kromme beentjes. Hij slaat met zijn handjes op Ratjes gezicht. Hij lacht en trekt aan Ratjes haren. En dan laat hij zich zoet weer onderdekken, onder een stuk deken en een oude rok, in de wagen zonder wielen. Zijn vinger-tjes gaan naar zijn mondje, zijn oogjes vallen dicht.

„Slaap maar lekker, hoor Janneman!” . . .

Nu de koolraap. Ratje zoekt naar een mes. Op de

tafel staan vuile kopjes en schoteltjes, een koffiekkan, een fles . . . er liggen twee rauwe aardappels en een oude pijp . . . Neen, geen mes. Wacht, zussie had het immers in de asbak! . . .

Ratje veegt het schoon aan zijn broek en deelt de koolraap. Een stuk blijft over. Dat stopt hij bij het hout onder de tafel, dan heeft hij morgen nog wat . . . En dan gaan ze slapen, op het bed in de hoek van de kamer. Al zijn kleren zal Ratje maar niet uittrekken. Alleen zijn schoenen en zijn bovenkleren. Zijn kousen houdt hij aan, dat is warmer . . .

„Wel te rusten, zussie!”

„Dag Keessie.”

't Wordt stil in de kamer. Van de straat klinkt muziek en een schorre mannenstem zingt een liedje . . .

Als Ratje een poos geslapen heeft, schrikt hij plotseling wakker.

Hij droomde juist, dat de groenteman hem weer nazat. Het angstzweet brak hem uit, want 't was zo gek: hij rende maar en hij kwam geen stap vooruit. En de mensen wezen naar hem en riepen met harde, boze stemmen: „Kijk, dáár! . . . Daar is die schooier! . . . Houd hem! Pak hem! Grijp die dief!” Toen kwam de groenteman heel dichtbij. „Staan blijven” schreeuwde hij en hij gooide met een dikke koolraap naar hem . . .

Bomm! . . .

Verschrikkelijk, wat een bons was dat, toen die harde kogel vlak naast hem op de grond sloeg! Net, of de grond van hout was. En er rinkelde ook wat . . .

Droomt Ratje nu, of is hij wakker? . . . Er klinken toch *werkelijk* nijdige stemmen? . . . En dat is toch een *echte* bons, die daar dreunt in zijn oren? . . . Is hij dan toch heus in gevaar?

Hij wrijft zijn ogen uit en kijkt bang in 't rond. Hij ligt *toch* in bed. Ja, kijk maar, daar zijn de tafelpoten en ginds staat het fornuis. De asbak is er uit. En daar zijn ook de benen van een man. Die man stamp op de grond en slaat met zijn vuist op de tafel.

Dát bonst zo erg. Twee aardappels rollen er door op de vloer tot vlak bij het bed. Broertje wordt wakker en begint te huilen.

Die man is vader.

Er praat ook een vrouw, erg hard en nijdig.

Dat is moeder.

Er *is* zeker weer wat tussen vader en moeder. Dat gebeurt wel eens vaker. Dan begint broertje meestal te schreien in zijn wagen. Zusje huilt dan soms ook. En Ratje moet dan altijd erg op zijn tanden bijten.

„Jullie make de boel maar op, als ik weg ben,” schreeuwt vader. „Opmakers zijn jullie, allemaal! . . . Hier, zie je dät nou? Durf je nou nog te zegge, dat je geen opmakers bent? . . .”

Hij huudt een afgeknaagde bananenschil in de lichtkring van de lamp. Dan slaat hij weer met zijn vuist, dat de kopjes rinkelen . . .

Bevend van schrik duikt Ratje weg onder de deken. Zussie wordt wakker en wil roepen, maar hij legt zijn hand op haar mondje.

„Stil zussie, stil, as ze ons horen . . .”

Gelukkig, vader schijnt toch niet zo erg boos te zijn. Onder de deken hoort Ratje niet anders meer dan zo nu en dan een onduidelijk gebrom. En als hij eindelijk voorzichtig naar boven kruipt, is alles donker. Vader en moeder zijn ook naar bed gegaan. In de andere hoek van de kamer.

Uit de steeg klinkt nog muziek en gelach.

En door het raam staat een heldere ster in de armoe-dige kamer te stralen.

Zussie slaapt al weer, maar Ratje *kan* niet slapen. Raar is dat, waarom moet hij nou vanavond telkens aan dat meisje van de olieballen denken? . . .

Wat keek ze lief naar haar vader! En wat liep ze dicht tegen hem aan, toen ze weg gingen. En *twintig* olieballen had ze onder haar cape . . .

Zou *die* vader nou ook wel eens zo hard met zijn vuist op de tafel slaan? . . . Zeker niet. Hij ging misschien wel iedere avond lekker met dat meissie wandelen. En misschien ging haar moeder ook wel eens mee, zo'n fijne dame, met een bont om en van die mooie handschoenen aan . . .

Als *hij* nou ook eens zo'n vader en moeder had, hè . . . Nee, als nou *zijn* vader en moeder ook eens met hem of met zussie uit wandelen gingen . . . Eén moest er thuis blijven, om op Janneman te passen. Want die kon dan niet mee, omdat er geen wielen aan de wagen zaten . . .

Nou, 't kon toch best! Als vader eens een goeie bui had en het geld van de steun niet allemaal opmaakte! Moeder *kon* ook best aardig wezen, want toen vader laatst aan de haven een rijksdaalder extra verdiend had en die helemaal thuis bracht, toen had ze een brood gehaald en toen mochten ze allemaal net zoveel eten als ze lustten. Maar dat was al lang geleden.

Nou, dan gingen ze samen kuieren, hè? . . . En dan gingen ze naar de markt en als ze daar dan eens *vijf* olieballen kochten, voor ieder één. Dat kostte dan vijf halve stuivers. Hoeveel is dat? Ja, dâ's moeilijk. Maar dat zou effies prachtig wezen! . . .

Hè, wat een gedroom! Dat gebeurde tòch nooit. Dat had je alleen bij de deftigheid, dat was zo iets vreemds, zo iets moois . . . Die hadden mekaar lief. Ja zo noemde je dat mooie. Bij gewone mensen had je dat zo niet. Ga nou maar na, alle jongens uit 't Oliesteegje... Net as bij hem, hoor, soms nog erger. Okkie was er eigenlijk nog het best aan toe . . .

Jezus had je ook lief, zeiden de zusters van 't heilsleger. Die woonde „ver boven 't prachtig sterrendak,” stond er in dat verssie, dat ze wel eens zongen. En die was naar de aarde gekomen als een kindje. Toen had Hij niet eens een oude wagen om in te liggen. In 't stro hadden ze een bedje gemaakt.

„Hij is ook voor jou gekomen,” had een zuster gezegd. Maar dat begreep hij niet goed. Dat zou wel niet waar zijn ook. Hoe kon dat nou, voor *hem!* 't Was vast en zeker weer alleen voor de deftigheid . . . Hij zou net inslapen en daar schokt hij nu ineens weer wakker, want hij kreeg toch zo'n rare gedachte!

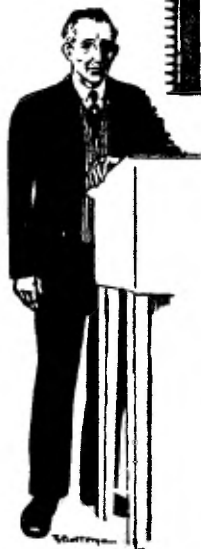
„Je kon eigenlijk veel beter geen vader en moeder hebben. Dan is er ook nooit ruzie in huis . . .”

En dan wordt hij toch een beetje angstig van die gedachte. Want zijn moeder, dat is toch zijn moeder. Het zou toch raar wezen, als hij haar niet had. En . . . ja zeker, diep in zijn hart vindt hij dat van zijn vader ook. Hij hoort toch bij ze en zij horen bij hem. Okkie loopt wel eens weg en blijft dan soms een paar dagen van huis, maar dat zal *hij* nooit doen . . . En die schat van een broertje dan? . . . En zussie? . . . Ja hij heeft ze toch ook *lief* hoor, allemaal!

Gek hè, waarom moet hij nou ineens huilen? . . .

Niemand doet hem toch wat? „Wat een flauwerd ben ik toch,” denkt hij. „Ik lijk wel een meissie . . .”
Kijk eens, nou zitten er tranen in zijn ogen en nou heeft die ster allemaal hele lange stralen . . . Nou zit die ster met glimmende draadjes aan zijn ogen vast . . .
Leuk is dat! . . .

RATJES GROTE VRIEND

E

r is in de grote stad slechts één, die een paar uur per dag een beetje zon poogt te brengen in Ratjes donker leventje. En die één, dat is nog wel iemand uit de deftigheid! . . .

Ja, want die woont niet in 't Oliesteegje, die vloekt en drinkt niet, die heeft altijd schone handen en die draagt een gouden ring om zijn vinger! Nou, is dat deftig? . . .

Die één, dat is de meester. Ratje zit al lang bij hem in de klas. Bijna een jaar geleden is hij tussen andere jongens het lokaal binnengestapt, voorwaardelijk verhoogd. En eigenlijk had de meester hem na een paar weken al terug kunnen

sturen, want Ratje is op school verschrikkelijk dom. Maar 't is lekker niet gebeurd. Waarom niet?

Ja, zie je, dat is nou het geheim. Je kan net zo goed vragen: Waarom is de meester altijd zo vriendelijk tegen die vuile, domme Ratje? Waarom neemt hij hem altijd in bescherming, als de andere jongens hem plagen, omdat hij er zo haveloos uitziet? Waarom zegt hij altijd Kees tegen hem en waarom mag Ratje op

't voorste bankje zitten, vlak bij de meester en allerlei kleine, leuke werkjes voor hem doen? Waarom is het soms net, alsof de meester een kameraad van Ratje is? . . .

Ja, waarom dat alles? Ratje weet er maar één antwoord op. Al is hij er zelf ook nòg zo verwonderd over, zó moet het zijn: Die meester mag hem wel. Hoe is 't mogelijk, hè? Die grote deftige meester met zijn blanke handen en zijn gouden ring, die houdt misschien wel een beetje van *hem*, van Ratje uit het Oliesteege! . . .

Het kan niet . . . Ja dat denkt Ratje soms ook. Maar als hij dan weer op school komt en de meester doet zo vriendelijk tegen hem, dan weet hij het ineens weer heel zeker, het *is* zo. Dan glimt hij van stil genoegen. En dan doet hij nog eens weer geweldig zijn best op al die rare sommetjes en al die andere moeilijke dingen.

Maar dat geeft niet veel. Want zo geslepen als Ratje is op de markt, zo dom is hij in de klas. Met lezen gaat het nog, maar rekenen en taal en aardrijkskunde en geschiedenis, neen, daarmee is 't verschrikkelijk. De meester zit er vaak zijn hoofd om te schudden. En in 't begin heeft hij door extra-beurten en les na schooltijd geprobeerd, om Ratje bij te krijgen. Maar 't hielp niet. Niks hoor! 't Is net, of dat hoofd van Ratje een zeef is, met heel grote gaten. Al die geleerdheid van Michiel de Ruijter en van breuken en zo is er dadelijk weer uit. En *als* er nog wat blijft hangen, is het *nog* mis, want dan haspelt Ratje alles door elkaar.

Hoe komt dat toch? . . . Doordat hij 's avonds altijd zo laat naar bed gaat misschien? Of doordat hij zo vaak honger lijdt en kou?

Ratje weet het niet en hij denkt er ook niet over. Maar de meester weet het nu langzamerhand *wel*. „Die jongen is achterlijk,” denkt hij vaak. Maar dat zegt hij natuurlijk niet.

Op een keer, bij 't begin van de geschiedenis, zegt de meester:

„Kees, vertel . . .”

„Ja meester?”

Ratje schokt recht. Hij laat de meester meestal niet eens uitspreken, zó ijverig is hij. Hij zegt ook nooit, dat hij iets niet weet. Wat zal de meester dan wel niet van hem denken?

„Je moet wachten tot ik uitgesproken ben, Kees.”

„Ja meester.”

„Nou dan. Vertel eens, Kees . . .”

„Ja, meester?”

„Vertel jij me eens, Kees . . .”

„Ja, meester?”

De klas grinnikt. En de meester wordt een beetje ongeduldig.

„Jongetje, wacht dan toch tot ik klaar ben met mijn vraag.”

„Ja, meester.”

„Pas op dan, hoor! . . . Vertel me eens, hoe heette die koning van Spanje ook weer, die . . .”

„Spanje . . . Spanje . . .” fluistert Ratje. Meer heeft hij niet nodig. En hij zegt blij, wat hem het eerst op de tong komt:

„Sinterklaas, meester!”

De klas davert van het lachen. De meester kan zich ook niet goed houden. Nou, dan lacht Ratje ook maar mee.

Als het weer stil wordt, zegt de meester: „Nee jongen, je moet beter luisteren. Ik bedoel de koning van Spanje, van wie ik je de vorige keer verteld heb. Toe nou, dat weet je toch wel! Fi . . . Fi . . .”

„Filips, meester!”

„Juist. En wat stuurde die na de beeldenstorm naar ons land?”

„Gloeilampjes, meester,” roept Ratje vrolijk. Dat weet hij best: Filips gloeilampjes! . . . Als hij 's avonds het raam uit kijkt, ziet hij het altijd met grote rode letters op een dak staan, heel ver weg boven de stad. Iedere keer flapt het weer uit. En plots, dan komt het weer: Eerst begint de eerste letter te gloeien, dan de tweede, en zo gaat het door. Leuk is dat . . .

Waar lachen ze nou zo om? Hè, wat een flauwerds! Hij heeft het toch goed gezegd? . . .

Maar de meester pakt hem bij zijn kuif en schudt zijn hoofd een beetje heen en weer.

„Hoor maar,” zegt hij, „d'r zit allemaal karnemelk in je hoofd, Kees . . . Hoor je wel?”

En hij klokt zachtjes met zijn tong.

Nou, dan lacht Ratje maar weer, want de meester zegt het zo vriendelijk. Hij doet dat grapje ook wel eens bij een andere jongen. En *wat* er gezegd wordt, kan Ratje altijd minder schelen. Als 't maar *vriendelijk* gezegd wordt.

Als de meester vraagt: „Jongens, wie maakt mijn

bord eens mooi schoon?" dan is het altijd Ratje, die het eerst roept: „Ikke, meester!" nog voor de zin uit is. En het is vreemd, maar dat werkje kan die domme Ratje het best.

En had de meester maar eens gevraagd: „Jongens, hoe moet je 't aanleggen, om op de veiligste manier een koolraap te gappen?" . . . Of: „Jongens, wat moet je doen, als een boze koopman je achterna rent?" Dan had Ratje het vast 't best geweten.

Maar dat vraagt de meester nooit. En *als* hij het gevraagd had, had Ratje ook misschien wel geen antwoord gegeven.

Neen hoor, van wat er soms op de markt gebeurt, daarvan vertelt Ratje niets. En van dat hij soms zo'n erge honger heeft, ook niets. Natuurlijk niet! . . . Want wat zal die deftige meester dan wel van Ratje denken?

Neen hoor, *dan* zal het natuurlijk uit zijn met de vriendschap. En dat mag nooit. Want die vriendschap met de meester, dat is het enige mooie geheim in Ratjes leventje! . . .

„Jongens, wie maakt er mijn bord even sch . . ."

„Ikke, ikke meester! . . ."

Nog één nachtje slapen, dan komt een grote dag. Dan is de meester jarig!

Een van de meisjes kwam het geheimzinnig rondfluisteren vanmorgen. Zij wist het van haar zusje, die het vorig jaar in deze klas gezeten heeft. Maar voor alle zekerheid zijn een paar anderen, die dur-

ven, toen nog even stelletjes bij de bovenmeester gaan vragen, of het waar was.

„Het is zo,” heeft de bovenmeester gezegd. „Het is zo... het is zo!” kwamen de boodschappers opgewonden vertellen. „Morgen, hoor!... Geloof je 't niet? Nou, ga 't dan zelf vragen bij meneer!”...

En nu is er de hele dag iets leuk geheimzinnigs in de klas en alle kinderen hebben al iets van pret in hun ogen. Er wordt zo nu en dan gefluisterd achter de hand, met schuine blikken naar de meester. Er worden allerlei stiekeme plannetjes gemaakt. Er worden knip-oogjes en geheime tekens gegeven. En alle kinderen durven meer dan anders, want de meester... dat is raar... die schijnt wel doof en blind te zijn vandaag. Of hij heeft een hele goeie bui.

Ook geen wonder, als je met één nachie slapen jarig bent!...

Maar het mooiste komt, als het die meester toch eindelijk een beetje te bar wordt. Als hij met een ruk zijn stoel achteruit schuift, zodat ze er allemaal van schrikken en verwonderd roept:

„Zeg, apen van jongens, wat hebben jullie toch vandaag? Zijn jullie de sommen in 't hoofd geslagen of smeden jullie soms een complot tegen mij?...”

Kijk, daar zit er warempel nog iemand te lachen ook, zo'n deugniet! Vooruit, vertel op, wat is er voor bijzonders?”

Dan zegt niemand iets; een paar meisjes gichelen en een paar jongens grijnzen en de anderen proberen heel onschuldig te kijken. Maar uit alle ogen straalt een stille pret en al die slimme ogen waarschuwen

elkaar: „Pas op nu, hoor! Mondje dicht!”

„Is er niets?” . . .

De ogen waarschuwen nog meer, de ogen dreigen! Maar de meester kijkt zo streng. Een paar kinderen jokken een beetje: „Nee hoor, meester, er is niets . . .” En een jongen wordt een beetje bang. „Ja meester,” zegt die, „maar u . . .”

En dan heeft hij al een stomp van zijn buurman en zwijgt.

„Er *is* dus iets,” stelt meester ernstig vast. „Wat dan?”

„Mag u niet weten,” roepen een paar.

„Maar morgen *wel*,” roept een ander.

Die krijgt ook een duw.

En *nóg* snapt die domme meester niets. Hij haalt zijn schouders op, zucht heel diep en zegt: „Nou, 't is fraai hoor! 'k Vind jullie echt flauw vandaag. Ik dacht, dat *ik* alles weten mocht van jullie . . . Nee? Nou vooruit, we gaan door met ons werk, lummels. En aanpakken, hoor! Want anders zit er wat op voor jullie!” . . .

En ja, dan buigen zich wel alle kinderen ijverig over hun werk, maar de knipoogjes blijven en er wordt ook nog wel gefluisterd, en de pret, de leuke geheimzinnige pret is nog groter geworden.

Neen meester, geef maar geen standjes meer, hoor! Vandaag geeft tot toch niets. Want al die jongens en meisjes *willen* wel flink werken en ze doen ook wel hun best, maar morgen, *morgen!* . . . Dan moeten ze hun meester toch laten merken, dat ze 't fijn vinden, om bij hem in de klas te zitten. Dat ze hem een

goeie, leuke meester vinden! . . . Nou, en daarvoor is er nog zoveel af te spreken!

Maar één jongen doet niet mee. Die krijgt geen knip-oogje. Ja, hij wou het wel, en hij heeft ook mee-gefluisterd vanmorgen in de pauze: „Ja, de klas versieren, hè? . . . En zeg, dan doen we óók zo'n mooie groene slinger om zijn stoel! . . .”

Maar de anderen keken hem minachtend aan.

„Breng je vanmiddag een cent mee,” vroeg er een, „om alles te kopen?”

„Nee, dat . . . ik heb geen cent . . . en thuis ook niet,” stotterde hij.

„Ga dan maar weg,” zeiden ze. „Als je geen cent meebrengt, kunnen wij je niet gebruiken, hoor!”

„Ga jij maar naar 't Oliesteegje!” plaagde er een.

„Ga jij maar wat Filips gloeilampies halen!” grapte een ander. En toen lachten ze allemaal.

Ratje werd driftig. Hij schold en gooide met stenen. Hij kreeg een klap hij sloeg terug, naar twee, drie kanten tegelijk. Maar als de meester er niet tussen gekomen was, had hij lelijk op zijn nek gekregen.

En nu zit Ratje de hele dag te piekeren en te denken, tot hij er suf van wordt. Meedoen mag hij niet. Maar wat dan? . . . Hij houdt toch ook van de meester, net zo goed als de anderen? En dat moet *hij* morgen toch ook laten merken, net zo goed? Want wat zal de meester anders wel niet denken, als ze allemaal wat hebben en hij alleen niets? . . .

Nee hoor, hij moet wat geven, het *moet!* Anders zou de meester misschien van alle kinderen houden

en van hem alleen niet. En dat mag niet, dat mag nooit!

Maar hij heeft thuis niet om geld te vragen. Want moeder had vanmorgen niet eens genoeg brood in de kast. En vader . . . vader is weer dronken geweest. Hoe moet Ratje dan komen aan een cadeautje voor zijn meester?

De andere kinderen weten al lang, wat zij mee zullen brengen. En zij maken wel pret, maar ze werken ook, haast nog beter dan anders.

Maar Ratje piekert. Ratje suft. *Hij* is vandaag dommer dan ooit tevoren.

RATJE WORDT GETEST ¹⁾

Die middag gebeurt er iets. Als de school nog maar pas is begonnen, komt de bovenmeester met een vreemde meneer de klas binnen stappen. Een grote, deftige meneer, haast zo deftig als de bovenmeester zelf.

„Wat zullen we nou hebben?” denkt Ratje. „Wat moet die meneer hier bij ons in de klas? . . .”

„Welke jongen is het ook weer?” vraagt de bovenmeester.

„Die daar,” zegt de meester. „Kees, kom eens uit je bank . . .”

„Goeiendag!” zegt Ratje zacht. En hij duikt haast *onder* zijn bank van de schrik. Hij, moet *hij* uit zijn bank komen? . . . Hij zit met grote ogen te kijken en zijn hart gaat hameren, het bonst in zijn hoofd.

¹⁾ Vóór een kind wordt opgenomen op een school voor buitengewoon onderwijs (onderwijs aan achterlijken of zwakzinnigen), wordt altijd eerst een onderzoek ingesteld naar zijn verstandelijke vermogens. Zo'n onderzoek heet een „test.” Ook bij de keuze van een beroep, of voordat men een bepaalde opleiding gaat volgen, kan men zich tegenwoordig laten testen, om na te gaan of men er geschikt voor is.

Een vreemde meneer... Van de politie misschien wel... En die komt hier apart voor *hem!*... O wee, wat zal er nou gebeuren?

„Hoor je me niet, Kees? Kom eens hier.”

„Vooruit jô, je wordt geroepen!” fluistert Ratjes buurman. Dan stommelt Ratje bevend uit zijn bank en doet een paar stappen naar voren. Hij gaat dicht bij de meester staan.

„Meester, meester, help me toch!” wil hij wel vragen, maar hij durft het niet goed.

De meester legt de hand op zijn schouder. En eventjes begint Ratje wat rustiger te worden.

„Die laat je niet in de steek,” denkt hij dankbaar.

„En als die je helpt, loopt het misschien nog goed af.” Maar wat zegt de bovenmeester daar?...

„God, goed!!... Op mijn kamer, daar wordt u niet gestoord. In orde, hoor, komt u maar mee. En jij ook, jongen!”

Hij... *hij* ook?... Ratje schokt van de schrik...

En de meester dan? Die gaat toch ook mee, die hoort toch bij hem?

Ratje kijkt angstig omhoog. De meester lacht.

„Wat is die jongen toch schuw,” denkt hij.

„Ga maar gauw, jô, en wees maar niet bang,” fluistert hij. En hij duwt Ratje achter die vreemde meneer aan het lokaal uit. Dan doet hij de deur weer dicht en knikt nog eens door het ruitje.

„Kom maar,” zegt de meneer.

„Vooruit, vooruit!” zegt de bovenmeester ongeduldig.

En als hij dan met die twee grote en deftige heren

over de lange gang stapt, voelt Ratje zich zó klein en eenzaam, dat hij wel hard terug wil rennen naar het lokaal. Hij voelt zijn benen niet, hij wordt haast duizelig van de angst.

„Nou ben je d'r bij,” denkt hij. „Deze meneer, die hier naast je loopt, dat is een stille politieagent. Die heeft je gisteravond op de markt gezien en nou komt hij, om je te halen! . . . Nou zal hij je eerst nog van alles vragen en dan ga je de bajes in. O jongetje, jongetje, nou draai je er niet meer uit . . .”

Is er dan nergens redding? . . . Zal hij dan zussie en Janneman en z'n vader en moeder nooit meer terugzien? . . . O, had hij het toch maar niet gedaan gisteravond! . . . Het flitst door zijn bonzend hoofd: „Draai je om! Vlieg de gang af! Hol de stad in! Dan ben je vrij . . .” Hij gluurt meteen over zijn schouder. Het eind van de gang is erg ver. En de bovenmeester, die achter hem loopt, geeft hem een duwtje.

„Doorlopen, ventje,” zegt die.

Goeiendag, ze bewaken hem al! Zie je nou wel, hij is verloren . . . O, o, wat moet hij toch beginnen? . . . Daar is de deur al. De bovenmeester doet hem open en zegt: „Ga u voor . . .” En nou zijn ze binnen.

De meneer krijgt een stoel en Ratje een en zelf gaat de bovenmeester er ook bij zitten . . .

„Nou komt het,” denkt Ratje. Het zweet breekt hem uit en hij moet al maar zuchten, zuchten, dat zijn borst er pijn van doet . . . Zal hij 't maar dadelijk zeggen, dat hij zo'n honger had en dat hij er spijt van heeft en dat . . .

„Kijk me nu eens aan, jongen... eh... Kees,” begint de meneer. Hij heeft een prettige stem en hij praat ook wel vriendelijk. Maar dat doen ze eerst altijd bij de politie, heeft Okkie gezegd. Dat doen ze om je los te krijgen. Ratjes angst wordt geen sikkepit minder. Hij vertrouwt al die vriendelijkheid niet en het grapje, dat de meneer maakt, over dat ze daar nu zo gezellig zitten met z'n drietjes, hoort hij maar half... Daar zit wat achter, vast! Het erge moet nog komen!... Hoor, daar heb je het al!...

„Nu zal ik eens een paar vragen doen,” zegt de meneer langzaam. „En die moet jij dan zo goed mogelijk beantwoorden, Kees. Echt je best doen, hoor! En duidelijk spreken. Zul je dat doen?...”

„Ja meneer...” Ratje slikt. Kijk, kijk nou!... Nou haalt hij een boekje voor de dag en een potlood, net als een diender! Alles wordt aangetekend, wat hij zegt... Was hij toch maar niet op school gekomen vandaag!... Zal hij nou maar dadelijk bekennen?... Misschien helpt dat nog...

„Hoe heet je precies, Kees?”

„K... k... kees, meneer. Kees van Dam. Ma... maar ik... ik...”

„Ja, wacht even. En waar woon je?”

„O... Oliesteegje. Ma... maar...”

„Nummer?”

„Vijf en dertig, drie hoog, meneer... Ma... maar ik had...”

„Alleen antwoord geven op wat meneer vraagt,” zegt de bovenmeester.

„Ja... ja meneer...” Ratje schuift op zijn stoel heen

en weer. Hij zit met zijn vinger in zijn kapotte kous te pulken. Dan straks maar, denkt hij. Alles... En eerlijk... Die meneer is toch misschien niet zo'n kwaje... Kijk hem nou eens vriendelijk lachen. Is dat nou allemaal begochemerij?

„Jij speelt zeker wel eens op straat, hè Kees?...”

„Ja... meneer... En op de markt...”

„Kijk eens aan!... Op de markt ook al. En als jij daar nu eens... laten we zeggen... een portemonnaie vond. Zo'n mooie, hè, met geld er in... Wat zou je dan doen?”

„Nou ben je er toch naast,” denkt Ratje verwonderd.

„Want het was geen portemonnaie, 't was weer een koolraap, net als laatst... Zou hij me toch niet gezien hebben? Maar wat wil hij dan?...”

Ratje krijgt een beetje hoop.

„Ik heb geen portemonnaie gevonden,” antwoordt hij.

„Nee, dat weet ik wel,” lacht de meneer. „Maar *als* je nou eens... Begrijp je, *als* dat nou eens waar was... Wat zou jij dan doen?”

„'t Is niet zo, meneer,” houdt Kees vol.

Waar lachen ze nou om?

„Ja, maar *als* het nu eens zo was...”

Als?... *Als?*... Waar wil die meneer nou naar toe?

Neen, Ratje begrijpt er niets meer van.

„Weet je 't niet?”

„N... nee meneer...”

Het potlood schrijft.

„Dan wat anders,” zegt de meneer. Hij blijft in zijn boekje kijken. „Als je dan eens...”

„Gestolen had,” vult Ratje in gedachten aan.

„Met de trein mee moest . . .”

„Naar de gevangenis?” denkt Ratje. „Moet je dan met de trein? Nee toch . . .”

De meneer gaat verder: „En als je dan aan 't station kwam en de trein was weg . . . Wat deed je dan?”

„Dan . . . dan . . . Ik hoef nooit met de trein mee, meneer. Heus niet, nooit! . . .”

De meneer schudt zijn hoofd. En dan begint hij weer met zijn *als* en nog eens *als* . . . En Ratje zit beteuterd naar hem te kijken, want hij snapt er weer geen woord van. Maar langzaam begint er iets fijns, iets heerlijks tot hem door te dringen: Die meneer weet niets van hem. Hij heeft hem niet gezien gisteravond! . . . Hij, Ratje, hij hoeft niet in de gevangenis! . . . Hij mag straks weer fijn naar de klas misschien en vanavond naar huis, naar zussie . . . Zou 't heus waar zijn? Hè, 't is net of de zon in de kamer begint te schijnen en 't wordt zo licht om zijn hart! . . .

Maar wat moet dit alles *dan* betekenen?

„Weet je 't niet?”

„Nee meneer.” Ratje lacht alweer een beetje. Die rare vragen ook, wat kunnen ze hem schelen? Die grote geleerde mensen kunnen zo veel onbegrijpelijke dingen vragen, waar je toch nooit een antwoord op weet . . . Maar hij komt straks vrij, *dat* weet hij *wel*. Als 't nou maar gauw afgelopen is . . .

De meneer schrijft weer. Dan stelt hij gemakkelijker vragen. Op sommige weet Ratje het antwoord. En dan moet hij woorden lezen, sommetjes uitrekenen en tekenen en getallen nazeggen. En de meneer haalt plaatjes voor de dag. Op ieder plaatje staat het ge-

zicht van een dame uit de deftigheid en Ratje mag zeggen, wie hij de liefste vindt. En juist, als hij het spelletje leuk gaat vinden, zegt de meneer:

„Zo hoor, jij valt me niet tegen. Nu houden we op. Wat was ik nieuwsgierig, hè Kees?”

„Nou meneer!” lacht Ratje.

„En?” vraagt de bovenmeester.

„’t Is zo,” is ’t gefluisterde antwoord. „’t Scheelt wel een paar jaar, maar . . .” Meer kan Ratje niet verstaan.

De meneer geeft hem twee pepermunten en zegt: „Ziezo, Kees, ga jij nu maar weer gauw naar je klas. Wij zien elkaar nog wel eens, hoor!”

En weer op zijn plaats, onder de rekenles, zit Ratje nog een hele poos te piekeren. *Wat* is zo? . . . En *wat* scheelt wel een paar jaar? . . . En waaròm zal ik die meneer nog wel eens terugzien? . . .

Hij vindt geen oplossing. Er zit toch wat achter, denkt hij. Ze willen wat met mij . . . Maar wat?

Och, wat scheelt het hem ook! Hij zit toch weer fijn op zijn bank en hij is er goed afgekomen. Hij heeft zich lekker niet verraden . . . En daar zit de meester voor zijn tafeltje en dat is *zijn* vriend, en die is morgen jarig. En Ratje heeft toch lekker al een cadeautje voor hem! Twee dikke pepermunten, nou en òf! Hij zal ze in dit vloeitje rollen; dat vlekt toch, als hij ’t gebruikt, zoveel inkt zit er in.

Ziezo, klaar! Nou in zijn broekzak. In de rechter niet. Dan glijden ze zo zijn broekspijp uit. ’t Is wel niet veel, maar beter dan niks. En misschien komt er nog wat bij, wie weet! . . . Ja zeg, als hij nou eens een porte-

monnaie met geld vond op de markt!... Zou *dat* effies een boffert wezen!...

Tik-tik. De deur gaat open. „Wil u even hier komen, meneer?”

De meester gaat naar de gang en Ratje ziet door het raampje, dat hij met de bovenmeester en die vreemde meneer staat te praten. Zeker weer over hem? Nou, 't kan hem toch niks schelen, hoor!

Vooruit, nou de sommetjes, die rare dingen. Drie en zestig af vijf... Hoeveel zou dat wezen?...

Zes af vijf... Drie af vijf... Acht?... Nee, da's *bij*...

Dertien?...

Ja, zet maar neer, 't zal wel dertien moeten wezen.

DIE AVOND

Maar die avond! Als de bel van vieren gaat, zegt de meester: „Kees, jij moet nog even blijven zitten, hoor! De anderen naast de bank.” Dat is gewoon. Ratje denkt: Ik moet natuurlijk nog een werkje doen voor de meester. Fijn hoor! Wat zal 't zijn? Bord schoonmaken? Neen. Punten slijpen? Neen. Bloemen water geven? Ook niet...

Wat dan? O wacht, die banken! De meester heeft vanmiddag nog gezegd: „Die moeten we nodig eens onderhanden nemen, Kees. Wat zitten er weer een vlekken op!”

Vooruit, de spons wat nat maken onder de kraan en dan, wrijven maar, jongens! Eerst die grote mop op zijn eigen bank. Kijk die eens weg willen!

De deur gaat open. De meester komt terug van de gang. Nu zijn ze met z'n tweeën alleen in de school. Leuk is dat!

„'t Gaat er allemaal af, meester,” roept Ratje en hij poetst verwoed. „Kijk maar, dit plekkie nog, dan is er al één bank schoon.”

De meester lacht. Hij zegt: „Zoiets vergeet je niet, hè jong? Maar laat die bank nu eerst even met rust. We moeten eens praten samen.”

Daar wordt Ratje verlegen van. Praten? Hij gaat

op zijn plaats zitten. Hij veegt met de spons zijn neus af en hij merkt het niet. „Netjes armen over elkaar,” denkt hij. „Goed luisteren.”

De meester komt dicht bij hem zitten.

„’t Is geen geschiedenis of aardrijkskunde,” zegt hij. „Wees maar niet bang, hoor! Maar er is vanmiddag een meneer geweest om eens over jou te praten. Ja, ja, die dikke, precies. Een aardige meneer, vind je niet?”

„Ja meester,” knikt Ratje. Hij voelt even naar zijn pepermunten. Ze zitten er nog.

„Nou, opgepast. Die meneer . . . Nee, ’k zal ’t anders zeggen, want je moet me goed begrijpen. Kijk eens, je zit hier nu al een jaar bij me in de klas en we hebben samen erg ons best gedaan, nietwaar? Ja jong, maar dat helpt zo weinig. We komen hoe langer hoe verder achter bij de anderen en toch zijn die allemaal een paar jaar jonger dan jij. Maar nu hebben we een middel gevonden, waardoor je toch nog knap kan worden. Dat wil je toch graag?”

„Ja meester.”

„Natuurlijk. Kijk eens, je bent handig genoeg. En als we hier nou samen werken mochten, banken poetsen of timmeren of zo, dan zou jij wel één van de besten wezen. Maar dat kan nu eenmaal niet. Wij moeten hier een massa moeilijke dingen leren, jaartallen en breuken en plaatsen van de kaart en dat is niets voor jou. Hoe zou jij het nu vinden, als jij dat alles eens *niet* meer behoefde te leren?”

Ratje bedenkt zich geen ogenblik.

„Fijn meester,” zegt hij blij.

En dan zit hij, knip, in de val. Want de meester vervolgt: „Dat dacht ik wel. En daarom heb ik daarvoor gezorgd. Er is een school hier in de stad, een *buitengewone* school en dat is nou net een school voor jou. 't Is jammer, dat je daar niet een paar jaar eerder naar toe gegaan bent. Daar leren ze niet van die vreeslijk moeilijke dingen. En daar leer je ook handenarbeid: leuke dozen maken en stoeltjes en bankjes timmeren . . . Fijn voor je moeder, zeg! Figuurzagen mag je daar ook. En die aardige meneer van vanmiddag, die is daar de bovenmeester. Die zal wel zorgen, dat je een flinke kerel wordt, die later het brood kan verdienen voor zijn moeder. Begrijp je me, Kees?”

„Ja meester,” knikt Ratje, maar hij begrijpt er net niets van. Wat heeft hij nou eigenlijk met die andere school te maken? 't Bevalt hem hier best, hoor! Of zou de meester bedoelen, dat hij . . . *hij* . . . Goiedag! Nee, dat kan toch niet?

„En daarom,” zegt de meester, „moet je naar die andere school toe, Kees. Een school voor buitengewoon onderwijs. Praat er thuis maar eens over. Ik kom misschien ook nog wel even bij je ouders. Waar woon je ook weer?”

Stijf zit Ratje in zijn bank en zijn ogen, groot van angst en verbazing, kijken de meester aan.

„En . . . meester . . .” stottert hij eindelijk, „enne . . . mag ik dan niet meer naar deze . . . mag . . .”

Hij kan niet meer praten. Zijn keel doet zo'n pijn. 't Is net, of er een stuk koolraap in zit. Maar de meester begrijpt hem wel.

„Nee,” zegt hij, „dan kun je niet meer naar deze

school, natuurlijk niet. Ja, 't is eerst niet zo prettig, maar dat went gauw genoeg. En daarom: hoofd op, jong! Wat *moet*, dat *moet*. Is 't niet zo? Maar *wij* blijven goeie vrienden, hè? Dag Kees!"

„Dag meester,” zegt Kees, maar je kan het niet horen. Hij kijkt de meester ook niet aan, als hij hem een hand geeft. Hij keert zich gauw om en loopt weg. Dan kijkt hij nog even de klas in. Eerst naar zijn bankie, *zijn* eigen mooie plaatsje. Hoe lang zal hij daar nog zitten?

En dan naar de meester. Maar die staat net naar *hem* te kijken, daarom gaat Ratje maar gauw weg. Het is zo raar allemaal.

Op de gang merkt hij, dat hij de spons nog in de hand heeft. Hij stopt hem in de zak.

En de buitendeur klemt zo erg. Ratje duwt en duwt. Het akelige ding wil niet open.

Dan breken al zijn woede en al zijn verdriet plotseling los op die deur. Dan krijgt hij weer één van die vreemde driftbuien, die hij wel eens vaker heeft, thuis vooral. Hij slaat tegen de deur, hij trapt, hij huilt, hij scheldt en vloekt, hij gooit er zich tegen met zijn volle gewicht.

Juist als de meester de lokaaldeur opent, om te kijken, wat al dat lawaai wel betekent, schiet de deur los en tuimelt Ratje de stoep af.

't Is bijna donker, 't is een trieste Februaridag. Op het schoolplein zijn nog jongens aan 't knikkeren. Ze kunnen de knikkers haast niet meer zien.

Nu is al het lelijke en boze los in Rotje. Een klein, vals duiveltje is de baas in zijn ziel.

Twee jongens bukken naast elkaar. Ratje geeft ze een harde duw. Waarom? Hij ziet niet eens, wie die jongens zijn. Ze rollen voorover op het grint. Ratje schopt hun kniekers door elkaar en rent weg.

Hij holt woest door, zonder op of om te zien. Eerst een stille straat, dan een paar steegjes, nu de drukte in... Hij schiet tussen de mensen door over het trottoir, vlak voor een auto langs de straat over, verder... verder... Zelfs een ophoopje om een omgevallen kar holt hij voorbij.

Na een half uur zit hij op de stoep van een bankgebouw. Hij is doodmoe, moet aldoor hijgen en kan toch niet laten hard met zijn kapotte schoenen tegen de stenen te schoppen. Hij zegt lelijke woorden. Zijn drift zoekt naar een slachtoffer.

Een klein straatjochie, met de handen in de zakken en een veel te grote pet op, komt naderbij.

„Zeg, heb je ook...” begint hij.

„Loop door, jô!” snauwt Ratje en hij springt op. Het jongetje rent weg.

Een grote Duitse herder komt snuffelend langs de muur, tot vlak bij zijn voeten. Ratje schopt naar hem.

„Ga weg, lelijk mormel.”

Maar de hond grauwt zó woedend naar zijn broekspijpen en springt zó nijdig blaffend voor hem heen en weer, dat zijn drift in eens verdwenen is en hij achterover tegen de stoep valt van de schrik.

Als het beest dan langzaam, grommend wegloopt, begint Ratje te huilen.

„Ze motte me ook allemaal hebbe,” snikt hij. „Eerst die dikke meneer vanmiddag, toen de meester, nou

die hond, en . . . en . . . allemaal, allemaal natuurlijk!
De hele wereld zit me op mijn kop!”
Hij heeft een verschrikkelijk medelijden met zichzelf.
Hij slentert langzaam de stad in, de vuisten gebald
in zijn kapotte zakken.

NIET GESNAPT, EERLIJK GEGAPT

een granumpie! Zo'n mooi rood blommetje in een rose potje! Dat is het enige, wat Ratje nog redden kan. Het is om een uur of acht in de avond, als Ratje langs de bloemenkoopman op de markt slentert en deze gedachte hem plotseling geheel vervult.

Die avond heeft hij lopen denken en piekeren, een professor was er niets bij. Om een uur of zes is hij ook even thuis geweest. Vader was al dronken en lag op bed in de hoek. Hij had een dag werk gehad aan de haven en was juist door een kameraad thuis gebracht.

Moeder zocht zijn zakken na, toen hij sliep en was nijdig, omdat ze maar twee kwartjes vond van de rijksdaalder, die hij verdiend had. Maar Ratje kon nu toch brood halen. Toen hij er mee thuis kwam, kreeg hij twee droge sneden en een draai om zijn oren, omdat hij moeder al etende voor de voeten liep. Dat kwam natuurlijk door zijn gedroom over de meester, anders had hij daar wel voor opgepast. Maar Ratje kon nu weinig verdragen. Hij werd ook nijdig, stampvoette, zei iets lelijks, kreeg nog een paar klappen en liep toen maar huilende en etende de trap

af en de straat weer op. Toen heeft hij een poos lopen zwerven. Door brede en smalle straten, langs de haven en over de singels. Hij wist niet meer waar hij geweest was, hij piekerde maar. Hij heeft ook een eind meegereden achter op een vrachtauto en eindelijk, als iedere dag, is hij weer op de markt terecht gekomen.

Nu staat hij in de kille Februari-avond bij de bloemen en kijkt en krabt in zijn lange haren. En nu is een granumpie het enige, dat hem nog redden kan van al dat vreemde en dreigende, dat hem boven zijn hoofd hangt.

Zó moet het zitten: De meester wil hem kwijt. Waarom? Ja, waarom? Om zijn kapotte kleren misschien of omdat hij in 't Oliesteegje woont. Of omdat de meester gemerkt heeft, dat alle jongens en meisjes meededen aan een plannetje voor zijn verjaardag en hij alleen niet. Ratje weet het niet waarom.

Maar *dit* weet hij wel: Als hij niet oppast, kan hij heel gemakkelijk zijn beste vriend verliezen. En dat mag niet. Die vriend kan Ratje niet missen, nu niet en nooit niet.

Ratje *wil* niet naar een andere school. Hij begrijpt er ook niets van, waarom het beter is, dat dat gebeurt. Waarom nou? Hij vindt het hier toch zeker fijn op deze school? En hij past toch goed op? Dat zei de meester toch, dat hij zijn best deed? Nou dan! Nee, Ratje wil niet, hoor!

Maar nou is morgen de meester jarig. En nou is 't zo fijn, dat er net weer markt is vanavond en dat die bloemenkerel hier staat. Want nou zal Ratje zijn

meester een cadeautje geven, zo fijn als geen van de andere jongens heeft. En dat moet niks meer of minder dan zo'n rood granumpje wezen.

Boven de bloemen, aan een lantaarnpaal, hangt een groot bord.

ZEGT HET MET BLOEMEN, staat daarop in allemaal hoofdletters. Dat begrijpt Ratje niet. Maar hij wil hetzelfde.

Ja, Ratje wil ook wat zeggen met een bloempje. „Meester,” wil hij zeggen, „ik houd zoveel van u, ziet u dat nou? Stuur me nou toch asjeblijft niet naar een andere school, meester, met vreemde jongens en een vreemde meester. Ik wil zo graag bij u blijven, meester. Ik vind het zo fijn bij u in de klas.”

En dan zal hij zijn handen eens goed wassen en moeder vragen om een dubbeltje om zijn haar te laten knippen. Ze heeft geld, want ze heeft nog overgehouden van het brood. Misschien doet ze het wel. Dan ziet hij er al heel wat netter uit.

En dan, natuurlijk, dan zal de meester wel blij wezen met dat mooie cadeautje en met die nette Ratje. En hij zal weer een grapje maken en van Ratje houden en al dat gezeur over die gekke school zal hij dan vast wel vergeten.

Wel ja, hoor, Ratje is al zijn zorgen al kwijt door dat mooie plan. Als hij nou eerst maar zo'n granumpje in zijn vingers had.

Maar er is te veel dak op het huis. De koopman heeft een helper, een jongen van een jaar of achttien, en die heeft Ratje al een poos in de gaten. En er staan ook mensen bij de bloemen. Die kunnen Ratje bij alles

op de handen kijken. Als hij nog een beetje dichterbij schuifelt, roept de jongen:

„Hei daar, schiet op, jij! Vooruit, maak dat je weg komt.”

Hij komt dreigend op Ratje af.

„k Doe toch zeker niks?” moppert Ratje. „k Mag hier toch zeker best staan, net zo goed als jij?”

Maar dan slentert hij toch langzaam weg. Okkie moet hem helpen.

Na een half uur vindt hij Okkie. Die staat met een stuk of wat andere jongens in de stille hoek, waar de auto's parkeren. 't Zijn allemaal jongens van de vlakte, vuil en haveloos, evenals Ratje. Ze eten pindakoekjes en bananen en fluisteren

druk met elkaar. Okkie is de aanvoerder. Hij is de oudste en de handigste.

Maar als Ratje hem aan zijn mouw trekt, heeft Okkie wel eventjes tijd. Hij is een goeierd en hij helpt Ratje graag.

„Wat moet je met dat blommetje?” praat hij door zijn neus. „Aan de meester geven?” Vent, ben je nou helemáál? . . . Die kan toch zeker zelf wel een

blommetje kope? Loop nou gauw door. Jij hebt altijd van die rare dinge.”

Maar als Ratje blijf aandringen, geeft hij eindelijk toe. „Dat kost je twee pisangs. Binnen een week moe’k ze hebbe. En gek ben je, jij met je meester,” stelt hij vast.

„’k Ben zó terug,” roept hij tegen de andere jongens. „Wacht maar eve . . .”

Dan loopt hij vlug met Ratje mee. Achter elkaar verdwijnen ze tussen de mensen.

„We zullen eerst de „sittewaisie” eens even opnemen,” zegt Okkie.

Hij staat schijnbaar onschuldig een poosje te kijken bij de bloempotjes, trekt dan Ratje bij zijn mouw mee en ontvouwt achter een kraampje zijn plan.

„Klein kunstje, hoor! Moe je Okkie voor hete, om dat even klaar te spele. Jij bent een stommerik, jij kunt dat niet. Moet je hore, zó doen we. Hier heb ie een duppie, hè? Nou ga jij aan de andere kant bij die jongen en bij de koopman en je vraagt, wat je daarvoor krijgje kan. Alleen vragen en aan de praat houwe, hoor! Dat duppie moe’k terug hebbe zo meteen, pas op! Nou, dan zal ik wel zorgen, dat het jochie een blommetje krijgje. Niet gesnapt, eerlijk gegapt. Die binne binne binne binne. Schiet op en hou je taai.”

En een uur later ligt Ratje in zijn hoekje op de vloer en kan niet slapen van opwinding.

’t Is stil en donker in de kamer. Vader snurkt nog en moeder is er op uit. Waar naar toe, dat weet Ratje

niet. En Janneman heeft een poos liggen huilen, maar slaapt nu ook.

Het regent nu. Het klettert tegen het raam. Het is wel gezellig, daarnaar te luisteren en allemaal mooie dingen te bedenken.

Het blommetje is binnen. Hij heeft het in 't steegje gezet, onder 't orgel van Okkie's vader. Daar staat het veilig zolang er geen katten bij komen. En morgen, morgen, dan zul je 't gezicht van de meester zien.

Zusje wordt een beetje wakker. Ze draait zich geuwend op de andere zij.

„Zussie,” fluistert Ratje, „hier zussie!”

Hij grabbelt in het donker naar zijn broek en haalt uit de zak een kleverig propje te voorschijn, een vloeitje met twee pepermunten.

„Hier zussie, voor jou. Samen delen.”

Vies? Niks hoort.

„Lekker,” zegt zussie.

Zuigend en smakkend slaapt ze weer in.

Ratje lacht zachtjes.

Twee pepermunten voor de meester! Hoe kwam hij er bij? Nu heeft hij wat beters!

Morgen . . . dan zal hij . . .

Wàs het maar morgen.

Dan zal hij . . . de meester . . .

Een zucht . . .

Weg is Ratje.

MEESTERS VERJAARDAG

De volgende morgen. De meester staat voor de klas met een bloem in zijn knoopsgat en nog vriendelijker en vrolijker dan anders. De jongens en meisjes dringen en duwen, om bij hem te komen en drommen om hem heen. Ze steken hun hand uit, ze roepen en lachen, ze trekken aan zijn jas...

„Meester, meester!... Welgefeliciteerd, hoor meester, ... welgefeliciteerd ... en nog heel veel jaren ... honderd jaar, meester!... En hier hebt u wat van me ... En van mij ook!... En kijk eens naar uw stoel, meester!... En kijk eens naar het bord! Die vlag heb *ik* getekend, meester!... Niks van waar, *ik* heb er ook wat aan gedaan! Meester, hoe oud is u nou? Welgefeliciteerd, meester!”

Ze proberen elkaar te overschreeuwen en de school lijkt geen school meer. En de meester, die van vele kanten besprongen wordt, lacht maar en bedankt maar en drukt maar handen en geen ogenblik wordt hij boos om al dat lawaai.

Achter de anderen staat Ratje op zijn beurt te wachten. Hij waagt zich niet tussen het gewoel met zijn bloempje. En hij heeft de tijd, hij heeft toch het mooiste cadeautje van allemaal. Hij heeft er een krant om gedaan en is expres laat gekomen. De ande-

ren hebben er toch zeker niks mee te maken van te voren, wat hij aan zijn meester geeft?

Kijk nou es, nou krijgt hij van die Marietje een appel, waar al een stukkie afgebeten is. En die goeie meester neemt hem nog aan ook en kijkt net zo blij!

Nou, als hij, Ratje, de meester was, zou hij dat ding niet willen hebben! „Kluif hem nou maar helemaal af,” zou hij zeggen, „gierighals! As je niet meer voor me over hebt!”

En nou krijgt ie een sigaar in een zakje. Eén sigaar, wat is dat nou? . . . En nou een appelsien? Hij had er wel vijf kunnen meebrengen! . . .

Pas op, nu is het zijn beurt. O ja, eerst fielesteren en dan het pakkie . . . Hij legt zijn vuile knuistjes, trillend van spanning, in de blanke hand, die naar hem uitgestoken wordt.

„Welgefielesteerd, meester . . .”

En dan trekt hij met één ruk de krant weg.

„As-tu-blijft meester,” zegt hij trots.

Kijk nou, kijk die blijde, verbaasde ogen van de meester! Hoor die kreten en kijk die gezichten van de anderen.

Maar de meester kijkt zo vreemd.

Ratje schrikt een beetje.

„Tjonge, Kees,” hoort hij de meester zeggen. „Maar kerel dan toch! Dat is te bar, hoor! Nee, dat is veel te bar! Zo'n mooie bloem!”

En dan: „Hoe kom je daar wel aan?”

Bom . . . Op die vraag heeft Ratje niet gerekend!

„Gevonden, eh . . . gekocht, meester,” stamelt hij.

„Zo,” knikt de meester gewichtig. „Nou, dat is

fijn, hoor! Daar ben ik erg blij mee, Kees! En de centen?"

De centen? Ratje begrijpt het niet.

„Ja, waar had je 't geld vandaan?"

„O, eh . . . pakkie gedragen, kwartje gekregen," rolt er dan zo maar uit.

Oei, 't is net of de vlammen uit zijn hoofd slaan en hij wordt zo verlegen. Daar heeft hij anders nooit last van, als hij liegt. Alleen bij de meester kan hij niet liegen. Die ogen van de meester zijn vriendelijk en blij, en toch kijken ze dwars door je heen.

Hij stapt maar gauw in zijn bank en zit de meester bang te begluren. Ja, daar heeft hij nou niks mee te maken, hoe hij er aan komt. Hij hoeft alleen maar te weten, dat Ratje ook van hem houdt, net zo goed als de anderen.

Maar 't gevaar is geweken, hoor! De meester gelooft hem toch. Hij zet de geranium op zijn lessenaar en er naast en er omheen stalt hij de andere cadeutjes uit. En dan gaat hij zitten op zijn hoge stoel met de groene slingertjes en de les begint.

Wat wordt dat een fijne dag! Die morgen moeten ze nog flink werken, maar 's middags, dan is het echt feest. Dan doen ze spelletjes en eten apennotjes en zingen versjes en de meester gaat voorlezen uit een boek van zeerovers . . . En de hele dag staat daar op de lessenaar het granumpie, met zijn helrode tros en de stevige stengel tussen de andere cadeautjes als een prinsje tussen een troep straatjongens. Ratje moet er vaak naar kijken. Soms kijkt de meester ook juist en dan knipoogt hij tegen Ratje. O, 't is wel weer hele-

maal goed, hoor! De meester en Ratje, dat zijn de dikste vrienden van de hele wereld.

Dat blijkt om vier uur wel. Want dan mag *hij*, Ratje alleen, blijven om de doppen op te vegen. Hij alleen! . . . Hij doet erg zijn best. Hij zou de hele wereld wel schoon willen vegen, als de meester het maar zei.

Op de lessenaar staat nog alleen de geranium. De andere cadeautjes heeft de meester al weggeborgen.

Als Ratje klaar is met vegen, komt de meester bij hem staan.

„Kees,” zegt hij.

„Ja meester.”

En als Ratje lachend naar hem opziet, vraagt de meester heel vriendelijk, heel

gewoontjes: „Zeg jô, waar heb jij dat bloempje gegapt?”

Als Ratje plotseling een slag op zijn hoofd gekregen had, had hij niet meer kunnen schrikken. De veger en het vuilnisblik rollen rammelend op de vloer. Hij raapt ze op en laat ze wéér vallen.

„Ik, ik heb niet . . .” stamelt hij.

„Kees,” zegt de meester ernstig, „je hoeft mij toch

niet te bedriegen? Zeg op en wees een kerel. Waar?"

„Op de markt, meester.” Ratje zegt het, maar zijn stem is weg. De meester moet het van zijn lippen lezen. „Kees, Kees, hoe kon je *dat* nou doen?"

Dat klinkt zo vreselijk bedroefd.

Ratje slaat de armen voor zijn gezicht en snikt luid op.

„Moet jij in 't gevang, Keesje?"

„Nee,” huilt hij. Maar . . . maar . . . ik was zo bang, dat . . . dat . . . u dacht . . . En die andere school, daar . . . daar wil ik niet naar toe . . . Ik wil zo graag . . . bij u . . . bij u blijven, meester! . . .”

„Ah zo, is het dat!” zegt de meester zacht. Hij zet Ratje op een bank en zegt: „Huil eerst maar eens uit, hoor jô! Dan praten we nog wel eens samen.”

Ratje legt het hoofd op zijn armen en snikt en de meester gaat heen en weer lopen voor de klas. Al maar heen en weer met de handen in de zakken en met rimpels in zijn voorhoofd. Hij denkt na. Hij neemt ook even de geranium van de lessenaar en ruikt er aan.

Dan komt hij dicht bij Ratje zitten en praat heel lang met hem, zo eenvoudig en zo vriendelijk, als hij dat kan. Hij legt hem nog eens uit, waarom het zo goed is, dat hij gaat verhuizen naar een andere school. Hij houdt niet op, vóór Ratje het nu eindelijk begint te begrijpen. En tot slot zegt hij: „Ik zou je graag in de klas houden, want ik hou ook veel van jou, jong. En daarom kom je er deze keer zonder straf af. Als je me belooft, dat je nooit, nooit meer gappen zal. Belooft je me dat?"

Heftig gaat Ratjes hoofd op en neer.

„Die belofte, dâ's een veel mooier bloempje,” zegt de meester. „Zorg nu maar, dat daar geen blaadje van geschonden wordt, dan blijven we altijd vrienden. En kom nu maar eens mee.”

Ratje droogt zijn tranen. Hij is nog wat verlegen, maar zijn verdriet en zijn angst zijn al weer voorbij. Bij hem gaat alles zo gauw.

Een beetje verwonderd laat hij zich de geranium in handen geven. De meester neemt zijn hoed en zijn stok en dan gaan ze samen de school uit. De andere kinderen zijn gelukkig al weg.

„Waar gaan we naar toe, meester?” wil Ratje vragen. Maar hij durft het niet goed. Stil stapt hij naast de meester voort over de straat. Het potje in beide handen voor zijn buik, de ogen op de rode tros, die knikt bij iedere stap, angstig uitwijkend achter meesters lange benen voor iedere voorbijganger op het drukke trottoir.

't Kan hem ook eigenlijk niet schelen, waar ze heen gaan. De meester zal 't wel weten en wat hij doet, is goed. En zo moesten de jongens uit het Oliesteegje hem nou eens zien, naast die deftige meester, met zijn hoed en zijn stok en zijn mooie gepoetste schoenen! De meester praat zo vriendelijk.

„Kijk Kees, daar heb je die nieuwe tramwagen” . . . „Zeg Kees, zie je die grijze auto? Dat is er een uit het buitenland. F staat er op het nummerbord, 't is een Franse. Pas op jô, hier moeten we oversteken.” Ratje hoort niet alles wat de meester zegt. Hij moet al zijn aandacht bij de bloem houden in de drukte.

Maar hij geniet toch. Hij lacht en knikt. En het rode bloemhoofdje knikt mee bij iedere stap.

O, 't is een heerlijke wandeling.

Maar plotseling is al het heerlijke weg en is er niets meer dan angst en verschrikking.

Ze staan op de markt. Zonder dat Ratje het gemerkt heeft, zijn ze er gekomen. En de meester loopt regelrecht naar de hoek, waar een koopman, met in iedere hand een bos kleurige bloemen, tussen zijn manden en potjes staat te schreeuwen: „Bloemen, bloemen! Zegt het met bloemen!”

„Is het die?” vraagt de meester.

Maar Ratje is blijven staan en kan geen stap meer doen. Zijn ogen zijn groot van de angst.

„Meester!” stoot hij uit. De geranium trilt in zijn handen.

Een paar mensen kijken nieuwsgierig. Daarom neemt de meester zelf de bloem en trekt Ratje mee aan zijn hand.

„Kom toch,” zegt hij rustig. „We zijn toch vrienden, Kees? Je kunt mij vertrouwen!”

Maar Ratje kruipt achter de meester weg en rilt voor wat komen zal. Er is maar één gedachte.

„Meester, meester, hoe kan je dat nou doen?”

„Wat kost dit blommetje?” roept de meester.

De koopman keert zich om en denkt zeker, dat die meneer de pot net opgepakt heeft.

„Een kwartje, meneer.”

„Hoor es,” zegt de meester, „jij bent blij, als je hem kwijt bent en ik kan ze, als ik dat wil, voor niks krijgen, hè Kees? Drie stuivers?”

„Neem maar mee,” zegt de koopman.

Dan duwt meester de vrolijk knikkende bloem weer in Ratjes nog sidderende handen en betaalt.

En als ze weer naast elkaar door de mensen stappen en Ratje nòg niet bekomen is van zijn verbazing, zegt hij glimlachend: „’k Wou hem toch hebben, Kees. Als een aandenken aan je belofte, zie je. Geef maar gauw hier. Als ik hard loop, kan ’k nog net die tram pakken. Morgen neem ik ’m weer mee naar school, hoor! Dag Kees!”

Ratje staat stijf de meester na te kijken, tot hij in de tram gesprongen is.

„Hè, hè,” zucht hij nog eens.

Hij is gelukkig.

NAAR EEN ANDERE SCHOOL ¹⁾

Twee dagen later, 's middags om twaalf uur, zegt de meester: „Kees hier is een brief voor je ouders. Je moet vanmiddag antwoord mee terugbrengen. Goed begrepen?”

„Ja meester,” zegt Ratje.

Het is wel leuk om helemaal alleen zo'n mooie blanke envelop mee te krijgen van de meester. De andere jongens zijn nieuwsgierig en jaloers.

„Laat es kijken, Ratje! Geef es hier!”

„Niks hoor!” zegt Ratje. Hij duwt de nieuwsgierigen terug. Hij *voelt* zich. Trots stapt hij naar huis en de hele weg houdt hij de brief in zijn hand.

Zusje en Janneman kruipen over de vloer, maar moeder is er niet. Eindelijk vindt Ratje haar bij de buurvrouw. Ze zit er koffie te drinken.

„Moeder,” zegt hij, „hier is een brief voor u. Van de meester.”

¹⁾ In de meeste grote steden vindt men scholen voor buitengewoon onderwijs. Ze zijn bestemd voor alle kinderen, voor wie het onderwijs op de gewone scholen te moeilijk is. *Scholen voor zwakzinnigen* of *scholen voor achterlijken*, zo worden ze ook wel genoemd. En soms, door de kinderen: domkoppenscholen. Dat is een lelijke en verkeerde naam. Want veel leerlingen van de scholen voor B.O. zijn nog zo dom niet! En ze worden door dat onderwijs, dat voor hen geschikt is, vaak flinke en nuttige mensen, die best hun brood kunnen verdienen.

Moeder kijkt donker. Als ze zit te praten, wil ze niet gestoord worden.

„Wat heb ie nou weer uitgespookt?” vraagt ze, wantrouwend.

„Niks moeder, heus niet! Lees de brief maar. En ik mot vanmiddag antwoord meebrengē.”

„Je kan wel zo veel motte,” moppert moeder. Ze drinkt haar kopje leeg, trekt een haarspeld uit haar, wrong en peutert de envelop los.

„Je mot naar een andere school,” zegt ze. „Je meester schrijft, dat is beter voor je. Ik begrijp d'r niks van, waar al die kouwe drukte goed voor is.”

De buurvrouw begrijpt het ook niet. Ratje probeert het uit te leggen, maar er wordt niet lang naar hem geluisterd.

„Och buurvrouw, heb ie niet een potloodje en een stukkie papier?”

Buurvrouw keert een kapotte vaas om. Er zit veel rommel in en ook een stompje potlood. Ze vindt ook een puntig suikerzakje. Als je zo'n ding openscheurt, kan je er heel goed op schrijven.

Moeder likt aan het potloodje, denkt even na en schrijft:

Geachte meheer.

Tis goet.

Jufvrouw van dam.

„Asjeblijft,” zegt ze. „Schiēt nou maar op. In de kast lig nog wel een stuk brood voor je, en verder blijf je

me van me lijf met je drukkie. Begrepen?"

„Nog een koppie, buurvrouw?"

„Je doet maar, hoor. Mens, mens, die kinder, daar is wat mee te stelle. En vertel nou es verder, hè? Waar ware we ook gebleve?"

In de kast ligt werkelijk een half witbrood. Boter is niet te vinden. Een mes ook niet.

„We maken alles op," zegt Ratje wraakzuchtig.

„Moeder krijgt daar wel wat."

Hij breekt het brood in drie brokken. Dat van Janne-
man moet geweekt worden in water, en de korsten

moeten er af. Die lust Ratje nog wel.

Als ze klaar zijn, hebben ze alle drie de hik. Daarom drinken ze wat water na.

En dan gaat Ratje maar weer naar school. Het briefje heeft hij heel klein opgevouwen en in zijn zak gestopt. Hij zal goed oppassen, dat niemand het ziet, als hij het aan de meester geeft.

Janneman is onder de tafel in slaap gevallen. Zusje gaat een huisje bouwen van wat houtblokjes, een voetkussen, twee kapotte stoelen en een lege jeneverfles.

Aan de zonkant van het steegje zit Ouwe Gijs op zijn stoel zijn pijpje te roken en naast hem op de stenen zit rooie Okkie en eet pinda's. Gijs rookt altijd en Okkie eet altijd. 't Is eigenlijk een wonder, dat hij zo mager blijft.

„Geef mij wat,” bedelt Ratje.

„Waar blijve m'n pisangs?” vraagt Okkie terug.

De pisangs, goeiendag, dâ's waar! Hoe moet Ratje daaraan komen, nu hij de meester beloofd heeft, dat hij niet meer gappen zal? Het beste is, om nu maar gauw over wat anders te praten.

„Ik moet naar een andere school,” vertelt Ratje.

„Waar ze geen moeilijke dingen lere en waar ze timmere en zo. De meester heb d'r net een briefje over geschreven an m'n moeder.”

Het lukt. Okkie is vol belangstelling en vergeet zijn loon.

„Waar staat die school?” vraagt hij. „Zei je meester dat ook?”

„Havenstraat.”

„Is dat waar?” Okkie lacht ongelovig.

„Natuurlijk, Havenstraat! Waarom niet?”

„Jô, daar ben ik óók!” schreeuwt Okkie met zijn rare neusstem. „Misschien kom je wel bij mij in de klas. Dat zou effies fijn weze, zeg!”

Ja, dat zou wel fijn wezen! . . . Ze lopen samen een eindje op en worden allebei vrolijk. Ratje krijgt toch een handvol pinda's en hoort zóveel leuks van de nieuwe school, dat hij nu al wel mee zou willen. Maar als hij aan zijn vriend, de meester, denkt, hoopt hij in stilte, dat het toch nog maar een poosje duren zal, voor hij verhuizen moet.

Het duurt niet lang meer. 's Zaterdags, als de andere kinderen weg zijn, neemt Ratje afscheid van de meester.

De meester geeft hem een hand en zegt: „Ziezo Kees, nu is het zover. Nu ga je Maandag naar de Havenstraat. Zul je daar goed je best doen?”

„Ja, meester.”

„En denk je nog eens aan de geranium?”

„Ja meester,” zegt Ratje verlegen en hij gluurt even opzij naar de vensterbank. De tweede tros is bijna uit.

„Dan is het goed. Dag Kees. Hou je maar flink. Wie weet wat een knappe kerel je daar nog wordt!”

De meester lacht en Ratje lacht mee, maar er komen tranen in zijn ogen en daarom gaat hij maar gauw. Hij strijkt even met zijn hand over de voorste bank, *zijn* bankje, *zijn* mooie plaatsje . . . Het wordt zo raar, zo zwaar binnen in hem. Gauw de deur uit en niet

meer omkijken, dâ's het beste.

Maar de meester roept hem: „Kees!”

„Ja meester.”

„Kom je nog eens het bord voor me schoonmaken na vieren? Of vergeet je me nu maar gauw?”

Kijk, nu kan Ratje toch weer echt blij lachen.

„Ja meester, graag meester, nee hoor!”

„We blijven vrienden, hè?”

„Ja meester, ja! . . .”

En dan holt hij de gang uit.

Nu is alles lang zo erg niet meer. Natuurlijk, hij kan immers zo vaak terugkomen, als hij wil? De meester blijft toch altijd nog schriften nakijken na schooltijd.

Nou, hij doet het vast, iedere week een paar keer, iedere avond misschien wel. De meester vergeten? Deze meester? . . . Dat kan immers nooit! . . .

Ratje is niet gauw bang of verlegen. Maar hij voelt zich toch niets lekker, als hij 's Maandagsmorgens naast Okkie het plein opstapt van de school voor buitengewoon onderwijs in de Havenstraat, tussen al die vreemde, nieuwsgierig op hem aandringende kinderen door. En voor de hoge stoep aarzelt hij even.

„Vooruit jô,” neust Okkie, „doe niet zo raar. Ze zalle je hier niet opete! Ben je veuls te mager voor.”

In de gang staat de dikke, deftige meneer van de pepermunten. Die is hier de bovenmeester. Okkie trekt Ratje aan zijn mouw naar hem toe.

„Meneer, hier is Keesie van Dam. En of tie bij mijn in de klas mag zitte.”

„Daar moet ik nog eens over denken,” zegt meneer. „Zo Kees, ben je daar al, jongen? Kom maar eens met me mee. Gerrit Okhuizen, ga jij nog maar even buiten spelen.”

„Goed meneer.”

Okkie verdwijnt en Ratje loopt achter de bovenmeester mee naar diens kamer. Daar bladert meneer wat in een boek vol papieren. Hij zegt een paar keer: „hm . . .” en een paar keer: „ja, ja, daar heb ik het.” Zijn aantekenboekje komt er ook weer bij te pas. En als de bel gaat, brengt hij Ratje in een lokaal en zegt: „Meneer De Leeuw, hier breng ik u een nieuwe leerling, Kees van Dam. Een flinke jongen, die hier hard werken wil. Is 't niet waar, Kees?”

Ratje knikt.

„Gerrit Okhuizen zit een klas hoger. Als je goed je best doet, kun je hem misschien wel inhalen. Probeer het maar eens, hoor!”

Ratje knikt weer.

En de nieuwe meester maakt een grapje.

Dan komen de kinderen binnen. Nee, Okkie is er niet bij. 't Is wel jammer. En alle kinderen zijn weer heel wat netter gekleed dan hij, net als op de vorige school. Ratje zal ook hier het schooiertje blijven.

Ratje mag vooraan zitten. Op een gewone stoel, achter een tafeltje.

„'t Is een rare school,” denkt hij. „Ze hebben hier niet eens banken. Goeiendag, 't lijkt wel een café! Zouden we ook wat te drinken krijgen?” . . .

De eerste dagen is alles nog wat onwennig, maar dan

spoedig voelt Ratje zich in de nieuwe school thuis.

Het is er toch niet zo raar, als hij eerst dacht. 't Is hier eigenlijk net een gewone school. Een paar verschillen zijn er. De lokalen zijn wat kleiner en er zitten hoogstens achttien leerlingen in iedere klas. De lessen duren niet zo lang. Meestal maar een half uur, dan mag je weer wat anders doen. En je mag hier tweemaal per dag buiten spelen. 's Morgens een half uur en 's middags een kwartier.

Dat zijn de verschillen, die Ratje zelf opvallen. Maar wat hij niet merkt, is dit: Dat hier iedere leerling precies dat onderwijs krijgt, dat hij nodig heeft. Dat de meester al zijn klantjes kent en iedere dag weer bij ieder kind afzonderlijk zoekt en probeert, hoe hij het nog een stapje verder kan brengen. De kinderen moeten zich ontwikkelen volgens hun aanleg. Zó zegt de meester het. Maar dat zegt hij niet tegen de jongens. Die begrijpen er toch niets van. Die denken, dat alles vanzelf gaat. En ze weten niet, hoe de meester zich soms moet inspannen bij het zoeken naar een beter leermiddel of een betere manier om een kind iets moeilijks te onderwijzen.

Vreemd is wel voor Ratje, dat de kinderen in zijn klas lang niet even oud zijn. Er zit een klein meisje van negen, dat is Truusje. En er is een grote jongen van veertien, met een heel dik hoofd, die heet Peter en die kan nog niet eens goed praten. Soms heeft hij driftbuien, dan gooit hij zo-maar zijn schrift door de klas. En die kleine Truusje is nog knapper dan hij, want die heeft een moeilijker rekenboekje. Aan al dat vreemde went Ratje al gauw. En dan be-

leeft hij iets wonderlijks. Iets, dat deze school veel prettiger maakt dan de vorige. Hij is niet langer de domste van de klas en hij wordt hier nooit uitgelachen! Wat is dat heerlijk, als je plotseling merkt, dat je mee kan komen! Ratje staat verbaasd over zichzelf. Heeft *hij* alle sommen goed gemaakt? En heeft *hij* maar één fout in zijn taallesje? En is dat nu werkelijk waar, wat meneer zegt, dat hij zo goed lezen kan? Zou hij dan heus niet zo dom zijn, als hij dacht?

Er wordt iets wakker in Ratje, dat al sedert lang ingeslapen was: zijn zelfvertrouwen. En dan begint hij zijn best te doen als nooit te voren.

Hij ziet voor 't eerst van zijn leven een kans om vooruit te komen. Dat leesboekje is zo fijn gemakkelijk. Die sommetjes zijn zo lekker kort en eenvoudig. En als je niet goed begrijpt, mag je zo maar naar meneer lopen, om ze te laten uitleggen. Die heeft hier altoos tijd voor je. En vóór de klas hangt een groot rekenbord met kaarten en blokken. Als je daar wat op thuis bent, kun je $37 + 18$ en $45 - 9$ en al die andere moeilijke optellingen en aftrekkingen, waar hij vroeger maar naar raadde, er precies op uitrekenen.

Ratje wil vooruit: Hij wil óók zo'n moeilijk rekenboekje hebben als Truusje! Nee, hij is geen sukkel; hij is geen domoor! Hij kan nog wel wat!

Iedere aanmoediging maakt hem vlijtiger. Ieder pluimpje geeft hem moed. Hij wil, ja hij wil alle kinderen hier voorbij werken. Hij zal Okkie nog inhalen, vast! Ha, zul je die rooie Okkie zien kijken, als hij op een goeie dag die z'n klas binnenstapt . . .

Handenarbeid is het prettigste van alles. Nog prettiger dan vertellen.

Daarvoor moet je naar een heel groot lokaal, waar lange tafels en werkbanken staan. Timmeren mag Ratje nog niet.

„Dat komt later,” zegt meneer. „Figuurzagen en hout-snijden ook.”

Eerst mag Ratje wat toekijken, hoe de anderen doen en dan mag hij beginnen met kartonwerk. Hij krijgt een ijzeren liniaal en winkelhaak en een scherp mes, en meneer komt uitleggen, hoe hij een lijstje kan maken om een ansichtkaart.

Het eerste lijstje verknoeit Ratje.

„Doet er niet toe,” zegt meneer. „Het volgende beter.”

Bij het tweede lijstje geeft Ratje zich een flinke jaap door zijn vinger.

„Geeft ook niet,” zegt Ratje. „Moet je er voor over hebben.”

„Zo mag ik het horen,” zegt meneer. Hij legt een verbandje om de vinger en Ratje werkt door, alsof er niets gebeurd is. Maar nu zit er een vlek op het karton. Het tweede lijstje verhuist ook in de prullemand.

Het derde wordt keurig.

„Je bent een handigerd,” prijst meneer. „Neem het maar mee voor je moeder. Dan kan die ook eens zien, hoe jij je best doet.”

„Goed meneer,” zegt Ratje blij. Maar hij doet het niet. Niks hoor! Zijn moeder kijkt er toch niet naar. Zijn eerste werkstuk is voor zijn vriend, voor de meester van zijn oude school en voor niemand anders.

Diezelfde dag om vier uur brengt hij het. De meester is alleen in de school. Hij schrijft sommen op het bord.

„Voor u!” zegt Ratje trots. „Helemaal alleen gemaakt!”

De meester is er erg blij mee. Hij slaat een spijkertje naast het bord. Daar moet het hangen.

„Kunnen de anderen nog eens zien, hoe jij geboft hebt met die school,” zegt hij. „Fijn, dat je zo

je best doet, Kees.”

„Ik leer nou veel meer as hullie,” zegt Ratje. „Ze mochte wille, dat ze ook naar mijn school ginge!”

„Net zo,” lacht de meester. „As hullie allemaal verhuizen, heb ik vacantie. En maak nu het bord maar eens fijn schoon, Kees.”

Dat doet Ratje graag.

„Volgende week maak ik een doosje,” zegt hij. „Ook voor u.”

„Asjeblijft!” zegt de meester.

En een week later, werkelijk, daar is het. Een keurig doosje van karton met gemarmerd papier beplakt. Of die meester grote ogen opzet! Hij schrijft Ratjes naam en de datum er achter op.

„Fijn voor de gummetjes,” zegt hij. „Daar moest ik net nog zo’n dingetje voor hebben.”

Hij geeft Ratje een klap op zijn schouder.

„Je wordt een kèrel,” zegt hij.

Dat is de mooiste beloning, die Ratje zich denken kan.

Iedere week komt Ratje enige keren een praatje maken met de meester. Hij is altijd welkom. Soms is er een werkje voor hem. Soms gaan ze alleen maar wat babbelen over de nieuwe school. Gezellig is het *altijd*. Maar na een paar weken worden zijn bezoeken zeldzamer. Hij is ook wat onrustig en verlegen en durft de meester niet meer aan te kijken. En hij loert schichtig naar de geranium, die met twee zware vlam-rode trossen op de vensterbank staat te pronken.

De week daarop blijft Ratje weg.

„Nu heeft hij mij vergeten,” denkt de meester.

Maar dat heeft hij mis.

IN DE BENDE VAN OKKIE

een, Ratje heeft de meester niet vergeten. Hij denkt nog iedere dag aan hem. Maar hij gaat niet meer naar hem toe. Hij durft niet meer. Eén keer heeft hij 's avonds nog om de school geslopen. Toen is hij op het hek geklommen en door het raam heeft hij de meester bezig gezien bij het bord. Hij maakt het bord schoon met de spons. Ratje werd verdrietig, omdat dat *zijn* werk eigenlijk was. Hij sprong op het plein en liep naar de deur. Maar daar aarzelde hij. Hij stond een poos te denken en te morrelen aan de klink. En toen hij voetstappen hoorde daarbinnen, rende hij hard de straat op. En een andere keer heeft hij de meester op straat gezien. Hij liep aan de overzijde op het trottoir. Ratje deed zijn mond al open om te roepen: „Dag meester!” Maar toen bedacht hij zich. Hij draaide zich gauw om en ging voor de etalage van een boekwinkel staan kijken. En in de spiegelruit achter de boeken zag hij de meester aan de overkant voorbijgaan met zijn tas en zijn wandelstok, met zijn lichte vrolijke stap. Toen draaide Ratje zich om en keek

hem na, tot hij verdwenen was tussen de mensen. Ratje durft niet meer naar de meester toe. Hij is bang voor zijn ogen, die zo vrolijk kunnen glinsteren en die toch zo diep in je kijken.

Hij is bang voor zijn vriendelijke stem, omdat die vragen zal: „En Kees, heb je nog altijd om het bloempje gedacht? . . .”

Ratje heeft heus echt zijn best gedaan.

Op een avond, toen moeder hem zonder eten de straat opgejaagd had, heeft hij vlak bij een sinaasappelkar gestaan, terwijl het water hem om zijn tanden liep van begeerte. 't Was veilig. Hij had best gauw een stuk of wat in zijn zakken kunnen stoppen. Hij had zo'n leeg, zo'n wee gevoel in zijn lijf en een stem fluisterde: „Doe het, doe het, vlug! Twee voor jou en twee voor Janneman en zussie. Die hebben ook vast honger . . .”

Maar er was ook ergens een geranium, een stevige stengel met twee stralende trossen, rood als bloed, en een andere stem, die zei: „En die belofte, Kees, dâ's een veel mooier bloempje . . .”

Toen draaide hij zich om en stapte weg, zonder sinaasappelen en met een lege maag. Die avond heeft hij al de bananenschillen afgeknaagd, die hij vinden kon.

En die andere keer, toen moest hij voor ouwe Gijs een maatje cognac halen, uit het herbergje op de hoek. Heel stiekum, onder zijn jasje, want het mocht niet van de politie, zei Gijs. In dat herbergje kon je van alles krijgen. Niet alleen drank, maar ook brood-

jes met kaas, en bokking en eieren en koek. Nou, toen stond er een pot met zure haring, zo-maar zonder deksel, op een bank onder het buffet. Hij had er best een uit kunnen graaien en door een scheur tussen de voering van zijn jasje laten glijden. Maar hij deed het niet. Hij nam alleen een stukje ui. Dat was zo weinig, dat was geen gappen, vond hij.

En hij had zo graag een haring gehad!

En als Okkie en zijn kameraden 's avonds uit school hem mee wilden tronen: „Toe jô, kom nou es, wij weten wat!”, dan zei hij: „Nee hoor, ik heb geen tijd, ik moet naar mijn ouwe school.”

Al gingen ze dan spotten en plagen en hem uitlachen met zijn meester, hij ging toch. En al kreeg hij dan niets van de buit in zijn maag, hij had toch een gezellig half uurtje. Dat doet je ook goed van binnen!

Okkie wist een bakkerswinkeltje op een hoek, daar was de schel kapot. Daar kon je binnenkomen, zonder dat iemand het merkte. Witbrood en krentenbrood en kadetjes lagen in de winkel en in de deur naar de achterkamer was geen raampje.

„As jij nou op de loer gaat staan in de ene straat,” zei Okkie, „en kromme Jan in de andere, dan zal ik de buit wel pikken. We delen eerlijk met z'n drieën. Ja of ja?”

Toen bezweek Ratje. Krentenbrood! Kadetjes!... En dan moet je 's morgens een droge korst 's middags wat gestampte aardappels met een zwart-ge-

brand stukkie spek gehad hebben! . . . Krentenbrood en kadetjes? Daar was hij voor in de haven gesprongen! . . .

Hij ging mee.

En alles liep gesmeerd.

En gulzig, in 't gure plantsoen op een natte bank, toen het al donker was, zat hij tussen de anderen te schrokken, tot hij niet meer kon.

Er was wat voorjaars sneeuw gevallen. Een enkele haastige voorbijganger pletste voorbij door de modder. De heesters dropen. En een zware boom, die in het donker achter het bankje stond, schudde, als de wind kwam, zijn kale kruin boven de drie zwervertjes en weende tranen over hen.

Maar voor die drie hongerlijdertjes was het feest. Feest van krentenbrood en kadetjes. Want het was dagen geleden, dat ze genoeg gegeten hadden.

Ze vergaten hun natte kleren en hun koude voeten en alle ellende thuis.

Kromme Jan vergat zijn vader, die in de bajes zat, omdat hij ingebroken had.

En Ratje vergat zijn meester, die deze avond voor 't eerst zelf het bord had schoongemaakt.

Pas die avond, toen hij Janneman en zusje had laten smullen en op zijn gewone plaatsje op de vloer lag te rillen, dacht hij aan hem. En aan het bloempje. En toen schrok hij. En lag een uur wakker met een vreemde onrust en angst, die hij vroeger nooit voelde.

„Niet gesnapt, eerlijk gegapt,” dat was toch niet waar. Gappen mocht niet. Daar werd de meester

verdrietig om. Daar kon je ook voor in 't gevang komen.

„Ik doe 't niet meer,” zei hij zacht. „En morgenavond ga ik weer naar de meester toe.”

Hij kon het zich gemakkelijk voornemen, nu het krentenbrood nog tussen zijn kiezen zat.

En als vader plotseling begonnen was, het geld van de steun allemaal thuis te brengen, en moeder van deze dag af hem niet meer nagelopen was in de herberg, maar beter haar kinderen had verzorgd, dan zou hij zijn belofte misschien wel gehouden hebben.

Maar nu? . . .

Nu was de onrust na de tweede rooftocht al veel zwakker dan de eerste keer. En na de derde maal bleef ze, juist als vroeger, helemaal weg.

De tweede maal stond Okkie op de loer, sloop Ratje het bakkerswinkeltje binnen en alles ging best. Maar de derde keer kwamen ze lelijk op de koffie. De schel was weer gemaakt en toen kromme Jan de deur opendeed, beierde en galmde het ding zó driftig en zó druk, dat ze sidderden van de schrik en er als de wind vandoor gingen.

Maar toen zochten ze wat anders. Pinda's uit de zakken, die opgestapeld lagen in een loods aan de haven. Een fles rolmops van een haringkarretje. En eens, op een deftige singel, aten zij al de broodkorsten op, die een jongen uit de bovenverdieping voor de meeuwen geworpen had. De jongen, zo'n deftige met een das aan, stond te schelden en te schreeuwen boven uit het raam. Maar zij lachten hem lekker uit en lieten geen korstje liggen.

„De meeuwe motte maar fissies fange,” riep Okkie, toen ze kauwend wegslechterden.

Er kwamen goede dagen voor Ratjes maag. Beter dan hij ze ooit gekend had. Okkie wist altijd wat.

En 't was een wonder, dat het altijd zo goed ging.

Maar de meester, neen, daar ging hij liever niet meer heen. Want wat voor een gezicht moest hij wel zetten, als die over het blommetje praatte? . . .

Zo gaat het van kwaad tot erger met Ratje.

Nu hij in de bende van Okkie is opgenomen, wordt hij al brutaler en behendiger. Hij leert veel slimme trucjes en allerlei geheimzinnige uitdrukkingen uit het dieventaaltje van de achterbuurten: „As je een ander staat te dekke ¹⁾, mot je flink je doppe ²⁾ gebruike en is er een smeris ³⁾ in de buurt, dan mot je piepe ⁴⁾ en zelf net doen, of je nergens sjoече van 'eb ⁵⁾. Nooit jajeme ⁶⁾ over een zakie en vooral niet de boel verloene ⁷⁾. Want zukke ganneffe ⁸⁾ kenne me niet gebruike in de club.”

Dat is de grondwet en daar heeft ieder zich aan te houden. Aanvoerder Okkie heeft goed de wind er

1) Als je op de loer staat.

2) Ogen.

3) Politieagent.

4) Fluiten.

5) Of je nergens iets van weet.

6) Babbelen.

7) Verraden.

8) Domoren.

onder. Om vier uur stuurt hij zijn jongens de hele stad door en om zeven uur hebben ze bij hem „report” uit te brengen, of er wat „loos” is. Dan gaan ze er samen op uit en wie wat aangebracht heeft, krijgt een dubbel deel van de buit, net als Okkie, de kapitein. Maar Ratje is zoveel als eerste luitenant. Voor hem schiet er nog wel eens wat extra's over.

Zo leeft Ratje een dubbelleven. Thuis is hij de verschoppeling, die schuw zijn ouders uit de voeten blijft en zijn zusje en broertje toestopt, wat hij kan. Op school is hij de ijverige leerling, die glimt van plezier bij ieder pluimpje. En op straat is hij het vagebondje, voor wie spoedig niets meer veilig is.

De school weet niets van de straat. De straat heeft niets te maken met de school. En niemand, die het magere, vervuilde kereltje in zijn grote, versleten schoenen 's avonds langs de straten ziet slossen, weet iets van de geheimen in zijn kleine hart.

Okkie weet een man, die heeft een klein zaakje in oud roest in de Hondecoetersteeg. Daar kun je alles verkopen, wat je op straat gevonden hebt en hij vraagt nooit, waar het vandaan komt. Niet alleen vodden en benen en lood van de leegstaande huizen koopt hij, maar ook bezems en matten, horloges en kousen, gereedschappen, pennen en potloden en boeken. Je kan het zo gek niet bedenken, of hij geeft er geld voor. Voor alles heeft hij vaste prijzen gesteld: een nijptang brengt een stuiver op, een hamer drie centen en een pond lood een dub-

beltje. Hij moet er ook wat aan verdienen, zegt hij. Okkie brengt er het scheermes van zijn vader naar toe voor drie stuivers. Daar krijgen ze zes kadetjes voor.

En een week lang gaan ze iedere avond uit op achterlichtjes, met een nijptang in de zak.

Er staat een fiets voor een winkelraam. Los achterlichtje? ... Mooi. Nijptang klaar ... Alles veilig ...

Rang, kwartje verdiend. Kan je weer een dag gerust zijn voor je kostje. Al krijg je thuis ook niets, je bent klaar ... De honger drijft ze, de schooiertjes van de straat. Een echte vader of moeder hebben ze niet. Liefde en gezelligheid kennen ze niet.

Maar altijd is er dat knagende gevoel, dat de ratten brutaal in de woningen drijft, de honger, die is als een tweesnijdend zwaard.

Daarom stelen ze.

En ze lachen er bij. Ze bluffen op hun daden, als ze weer iets te eten hebben. Maar achter hun lach en achter hun grootspraak

bonzen hun harten van bangheid.

En in hun zoekende, loerende ogen is onrust en angst ...

RATJE IN DE VAL

Tien uur in de avond. De Singel. 't Is donker en buiig, maar 't regent niet. Hier en daar flakert een lantaarn. Er is een enkele voorbijganger. Een auto, die suist over het asfalt. Een schemerlamp in een erker. Een streep licht door een spleet van een overgordijn. De wind.

Okkie en Ratje sloffen over het trottoir. Ze praten niet. Ze zijn op weg naar het plantsoen, waar ze de andere jongens zullen treffen op de afgesproken plaats. Als die nu maar wat hebben, want *zij* hebben niets. Niets verdiend, en natuurlijk honger. Honger en niets te eten. Dat maakt stil.

Tegen een huis staat een fiets. Licht glanst op het nikkel.

Ze blijven staan kijken. Okkie morrelt aan de lantaarn. 't Is een nieuwe.

Okkie loopt een eindje door, Ratje gaat terug. Alles is veilig. Ze komen terug en kijken nog eens.

In het huis brandt geen licht. Ze gaan midden op straat staan en turen naar binnen. Door de deuren van de suite komt een zwak schijnsel. De lui zitten in de achterkamer.

„Dekken,” commandeert Okkie. Ratje loert links en rechts. Okkie heeft een mes met een schroevendraaier

en gaat aan 't werk. 't Is een elektrische lantaarn en een nieuwe, want hij blinkt. Die kan wel een gulden opbrengen. Een gulden, dat is vast een arm vol broden. Dat is een bende kadetjes. Een halve week eten misschien wel!

Okkie werkt als een paard. 't Gaat moeilijk. Ratje spiedt in het donker. Die straatlantaarns, dà's gemeen licht. Wat er achter is, zie je niet meer.

Hun harten bonzen, hun handen trillen. Ze zweten van spanning en angst. Als er een fiets aankomt, „piept” Ratje tussen zijn tanden. Dan lopen ze door en keren even later terug.

Als er een auto voorbijsuist, kruipen ze weg in de schaduw van de muur.

Voetgangers komen er gelukkig niet.

Na vijf minuten is de lamp los. Maar dat is niet alles. Er zit een draadje aan vast en dat kronkelt om de stuurstang naar het wiel. Daar zit de dynamo.

Okkie kent dat woord niet. „Dat onderstukkie,” zegt hij, „dat motte me ook hebbe.”

En hij werkt, hij zucht, hij veegt zich driftig het zweet af met zijn mouw. Het gaat vreeslijk moeilijk.

„Toe jô,” fluistert hij, „steek dan ook je vingers eens uit. Hou vast, zó! En nou buigen . . . Zit het al los?”

„Nee, zo vast als een huis, dat smerige ding . . .”

Nu „werken” ze samen. Het gaat zó moeilijk in het donker, dat ze alles om zich heen vergeten. Ze merken niet, dat aan de overkant een man in uniform naar hen staat te turen. Ze horen niet, dat hij omloopt en op zijn tenen nader sluipt langs de huizen.

Ze bemerken hem pas, als hij vlak achter hen is.

Als zijn zware stem heel rustig, maar heel dreigend vraagt: „Wat moet dat daar, hè?”

Dan springen ze schreeuwend op en willen vluchten, elk naar een kant. Maar ze voelen de sterke greep van de agent al klemmen in hun nek. Hier helpt

geen spartelen en worstelen meer.

„Kom maar eens mee,” horen ze, „ik weet een heel aardig kamertje voor jullie. Vooruit, lopen zeg ik je!”

Ze lopen. En ze voelen geen grond. Twee rovers? Neen. Twee sidderende kinderen zijn het, half bewusteloos van schrik, die door de grote agent over de straat worden gevoerd.

Het lijkt een benauwende droom. Ratje komt pas bij, als ze door een hoofdstraat moeten. De mensen blijven staan en roepen: „Hei, kijk daar es! Die twee daar, die worden opgebracht, zie je dat? Twee kleine jochies nog maar. Wat zouden die uitgevoerd hebben?”

Tot dat ogenblik heeft Ratje de greep van de sterke hand wel gevoeld en de uniform geroken en de

zware stap van de zwijgende agent en zijn eigen hijgen gehoord, en hij wist, dat het verschrikkelijk was, maar wat er nu eigenlijk gebeurde, drong niet tot hem door.

Maar nu weet hij het. Hij wordt opgebracht! Door een agent! Een agent, dat is het politiebureau. Dat is de gevangenis. De cel. Water en brood. Kale muren. Duisternis en kou . . . Dat is het vreselijkste, wat er in de hele wereld is. En dat overkomt hem, hem!

Hij begint te kermen: „Lâ me los! . . . Ik wil niet! Ik wil niet . . . ik wil naar huis!” De agent zwijgt. Maar zijn greep wordt nog wat vaster. En als ze een zijstraatje inslaan en de rode letters van het woord: *Politiepost* gloeien tegen een donkere muur, dan mag Ratje huilen en rukken en zich laten slepen, hij hangt weerloos in de sterke hand van de agent en hij moet wel mee.

Een andere agent doet de deur open en neemt Okkie over.

„Vooruit, vooruit!”

Een duw met de knie onder Ratjes broek. Dan is hij over de drempel. De deur slaat achter hen dicht. Ratjes straatjongensbestaan heeft een einde.

In het felle licht van de lamp, dat al hun vuilheid en haveloosheid laat zien, zitten ze naast elkaar op een bank in het politiebureau. De agent heeft ze hier neergezet en is tussen andere agenten aan een tafel gaan zitten lezen.

„De inspecteur komt dadelijk,” zei er een. Daarna

zwegen de agenten allen. En dat zwijgen is verschrikkelijk.

Een klok tikt. Een krant ritselt. Van de straat komt het geknars van een tram, de gedempte kreet van een claxon . . . Dat is alles.

Maar dit is het politiebureau, de vreselijkste plaats op heel de wereld. En daar zitten de agenten in hun glanzende uniformen, de gevaarlijkste mensen, die er bestaan. Zijn het eigenlijk wel mensen? . . .

Dat zwijgen en dat wachten benauwt de jongens steeds meer. Hoe langer het duurt, hoe meer hun keel wordt toegeknepen van angst. Want nu moet hun toch wel iets heel ergs overkomen. De straf, de wraak van de strenge politie. En die zal verschrikkelijk zijn . . . Hier kan van alles met je gebeuren . . .

Dat een kleine jongen zo'n grote angst kan hebben! . . . Ze zitten naast elkaar, twee hoopjes ellende en verslagenheid. Ze rillen. Als de telefoon rinkelt, schokken ze van de schrik. Als een agent zijn stoel verschuift, krimpen ze ineen. Ratje zit zachtjes te kreunen.

Maar Okkie beheerst zich. In Okkie begint zich iets te verzetten. Hij wil nog op zijn veiligheid bedacht zijn. Nog redden, wat er te redden valt. Hij werkt koortsachtig aan een ketting van leugens, die als verklaring kan dienen van hun gepeuter aan die fiets. Hij maakt er een heel verhaal van. Ze zullen *hem* straks wel eerst ondervragen, want hij is de oudste. Dan zal hij dit zeggen: „Ja, kijk es, meheer . . . Waarom zitte me hier eigenlijk? Me dede toch niks? Me wouwe nog effies naar de have gaan kijke, naar

al die lichies, begriep u, dat is altijd zo'n mooi gezicht. Nou en toen komme me over die Singel en toen ziene me dat de lantaarn van die fiets los zit, hè? Toen dachte me: effies vastmake, dan hebbe me strakkees misschien wel kans op een footje. Maar toen kwam die sme . . . o nee, die agent en die doch zeker, datte me jatte wouwe. Och nee, meheer, dat doene me niet. Dat hebbe me nog nooit van z'n leve niet gedaan, is 't niet zo, Ratje?" . . .

O ja, die Ratje, as die nou maar oppast! Die zit wa-rcmpel zachies te griene. Kan hij hem niet effes waar-schouwe? . . .

Okkie's voet gaat langzaam, heel langzaam opzij. Hij stoot Ratje aan. En als die verschrikt, met betraande ogen opkijkt, fluistert hij: „Niks verloene, hoor! Pas op!” En zijn ogen vol angst, kunnen toch nog dreigen. Maar een reus van een agent staat op, pakt Okie zwij-gend in zijn kraag en tilt hem op de tafel, vlak onder de lamp. Daar zit hij nu te kijk tussen al die strenge agentenogen.

„Mond houden,” zegt de agent, terwijl hij zijn krant neemt.

En weer is het stil.

Dan gaat de deur open en een inspecteur komt binnen. Dan zet de inspecteur ze weer naast elkaar.

„Zo,” zegt hij ernstig, „dat ziet er lelijk uit, jongens!” En dan tegen Okkie: „Heb ik jou hier al niet eerder gezien?”

Okkie knikt. De inspecteur haalt een groot boek, vraagt hun namen en bladert een poosje.

„Jij, Cornelis van Dam, bent ook al eerder op het

bureau geweest. Toen had je op de markt iets gestolen.”

„Ja meneer,” fluistert Ratje en hij siddert van ontzag, voor die machtige politieman, die alles van hem weet.

„’t Is erg jammer, dat je hier nu weer zit,” zegt de inspecteur.

Dat is Ratje roerend met hem eens. Maar hij durft niets zeggen.

En dan begint het verhoor. De agent legt heel precies uit, hoe hij de jongens vond. Okkie vertelt zijn leugenverhaaltje.

„Och toch, zegt de inspecteur, „wat aardig! Is dat waar, Cornelis van Dam?”

Okkie wil knipogen, maar hij durft het niet. En Ratje is geen Ratje meer. Al zijn brutaliteit is gebroken. Al zijn geslepenheid is weg. Hij vertelt alles eerlijk, van hun honger en van thuis en van de diefstallen en van de man in de Hondecoetersteeg.

Okkie, nu ook totaal verslagen, noemt de namen van de andere jongens van de bende. De politieman schrijft.

Het wordt stil.

En de twee boefjes, met gebogen hoofd huilend, wachten sidderend op de straf. Nu zal die zeker komen, *nu . . .*

Dan vraagt de inspecteur: „Dus jullie hebben honger?” En hij staat op en neemt uit een kast een tarwebrood, een mes en een potje boter, snijdt en smeert en als hij hun stomverbaasde ogen ziet, zegt hij bars: „Kom hier jullie, eet zoveel als je lust, onver-

beterlijke deugnieten! Als je er een stukje van over-
laat, zullen we elkaar nader spreken! En straks zul-
len we een bed voor je opzoeken, dat je slapen
kan. Je ouders zijn gewaarschuwd. Morgen praten
we verder . . .”

IN HET OBSERVATIEHUIS

Nu komen vreemde dagen voor Ratje. Dagen van onrust en spanning door de onzekere toekomst. Dagen van grote vrees voor de straf, die komen zal. Ze hebben hem nu en ze kunnen met hem doen, wat ze willen. En Ratje heeft van andere jongens, vroeger, zóveel gehoord over de verschrikkingen van de gevangenis, dat hij zich die straf allervreselijkst voorstelt. De morgen na zijn gevangenneming, al vroeg, verschijnen Ratjes vader en moeder op het bureau. Ze worden in de kamer van de inspecteur gebracht. Een kwartier later wordt Ratje geroepen.

Hij komt binnen, klein en verlegen, de ogen neergeslagen, en trekt zijn gescheurde broek op. Die wil telkens afzakken. Want het touw, waarmee hij hem vastsjorde om zijn lijf, heeft een agent hem gisteravond afgenomen.

Ratje staat bij de deur en wacht, zonder een woord. Even loert hij schichtig onder zijn lange haren uit. Daar zitten vader en moeder voor de inspecteur en beantwoorden zijn vragen. Het lijkt raar, een vader en moeder uit het Oliesteegje in zo'n deftige kamer. Moeder huilt en vader kijkt sip. Het lijkt wel, alsof de inspecteur erg boos op hen is.

Maar nu zien ze hem. Nu springen ze allebei op en

beginnen tegen hem uit te varen . . . Hoe of hij dat nu heeft kunnen doen? Of *zij* hem dat soms geleerd hebben? Of ze hem niet altijd een goed voorbeeld gegeven hebben? „Nou, zeg op, ja of nee? . . . Ziet u wel meheer, ja zeit ie! Wij binne altijd zo goed voor dat jong geweest!” En dan weer tegen hem: „Of hij zich niet schaamt voor hullie, voor de burens en voor de hele stad? . . . Die rakker! . . . Dat stuk schandaal! . . .”

Ratjes verbazing is groter dan zijn schrik. Zo heeft hij zijn vader en moeder nog nooit gezien. Niet gesnapt, eerlijk gegapt. Was het vader niet, die dat zei? Hij bedoelde het in elk geval. Ze hebben nooit naar hem omgekeken. Nooit gevraagd, waar hij zo laat vandaan kwam. Dachten ze dan, dat hij van die paar korsten van thuis kon leven? . . . Zijn dat zijn vader en moeder? Hij wist niet, dat het zulke fatsoenlijke mensen waren.

Maar ze zullen wel gelijk hebben. Hij heeft de schuld, hij alleen. En daarom loopt Ratje niet weg, als vader op hem aankomt. Rillend verwacht hij de eerste slag. Maar die komt niet.

„Houd u kalm, Van Dam,” zegt de inspecteur streng. „Ga zitten, allebei. Agent, breng die jongen weer weg.”

Bij de deur kijkt Ratje nog even om. Vader steekt de vuist tegen hem op . . . Wacht maar, lummel!

Okkie zit weer op het bankje van gisteravond. Er is nu maar één agent.

„Wat scheelt jou?” fluistert Okkie.

En Ratje fluistert snikkend terug: „O, o, m'n vader

en moeder benne zo kwaad . . . O jô, as ik thuis kom strakkies . . . dan slaan ze me dood, dan slaan ze me vast en zeker dood! . . .”

„Je ben nie wijs,” zegt Okkie. „Je mag misschien niet eens naar huis.

Dat is een schrale troost.

Okkie heeft gelijk. Ze gaan niet naar huis. Ze moeten met een meneer mee. 't Is zeker een „stille”. Als ze beloven, dat ze niet weg zullen lopen, mogen ze los naast hem wandelen. Dat doen ze.

„Waar gane me naar toè, meneer?” waagt Okkie te vragen. En de meneer zegt maar één woord: „Observatiehuis.”

Daar wordt Ratje zwaar van in zijn benen. Dat jaagt hem nieuwe angst op het lijf. Ob-ser-va-tie-huis! Het is een vreemd woord en het klinkt gevaarlijk. Ratje ging nu toch maar liever naar huis.

Het observatiehuis is een groot gebouw, dat er wel uitziet, om er bang voor te worden. Maar de juffrouw, die de deur opendoet, kan lachen. En de meneer, die even met de jongens praat en hun namen moet weten, is toch wel aardig. Dan komt er weer een juffrouw, daar moeten ze zuster tegen zeggen en die stopt ze in het bad. Dat is akelig, als je helemaal geboend en gewreven wordt door zo'n vreemde zuster. De voeten ook? Gek hoor, wie wast nou ooit zijn voeten? . . . Je kan wel zien, dat je hier bij de deftigheid bent.

Ze staan stijf van verbazing. Dit is de vreemdste dag uit hun leven. Want daar krijgen ze maar eventjes spiksplinternieuw ondergoed aan, dat nog ruikt naar

de winkel. En een net pakkie, ook zeker nieuw, zonder één scheurtje er in. En kousen, en hele schoenen. En dan komt er een kapper, die knipt ze de haren en hij vraagt er geen cent voor.

„U moet nog maar even op jacht gaan, zuster,” zegt hij met een knipoogje. „Het lijken wel olifanten.”

De zuster komt met een kammetje.

„Kijken, wie 't wint,” zegt ze lachend. Nou Ratje wint het. Hij heeft er drie meer dan Okkie.

„Welgefielseteerd,” zegt Okkie. Hij grijnst. Hij wrijft over zijn rode geknipte bol.

Nu krijgen ze allebei nog wat uit een flesje op hun hoofd, dat ruikt heel sterk, maar toch wel lekker. En dan neemt de zuster ze mee naar een grote spiegel, en zegt: „Nou moet je eens kijken, hoe je er uit ziet, jongens.”

„Goeiendag!” laat Ratje zich ontvallen. Hij kijkt achter zich, of daar soms dat nette bleke jochie staat, dat hem met open mond aanstaart uit de spiegel.

„Nu jij,” zegt de zuster.

Okkie gichelt. Okkie grijnst.

„Ik lijkt de burregemeester wel,” praat hij vrolijk door zijn neus. Hij maakt een buiging. Hij steekt zijn tong uit tegen zijn spiegelbeeld. Hij zegt: „Dag burregemeester Okkie uit de Oliesteeg.”

Nu moeten ze eten. In de zaal, waar nog wel twintig andere jongens zitten aan lange tafels. Aard-appels met zuurkool en worst. „Wel verbazend, het is hier nog zo slecht niet!” gichelt Okkie.

Die Okkie, dat is toch een rare. Die voelt zich hier de eerste dag al op zijn gemak. Hier, waar alles zo

vreemd en daarom zo angstwekkend is.

Ratje went pas langzaam. Hij krijgt nu wel genoeg en lekker eten en hij

draagt warme kleren en hij heeft een bed op een grote slaapzaal, zó helder, dat hij er haast niet in durft stappen. Hij heeft nu een best leventje eigenlijk. Maar . . . die angst! Die angst voor het erge, dat nog komen

moet! Want dit kan toch het laatste niet zijn! En het bestaat toch niet, da alle mensen vriendelijk tegen hem blijven!

De andere jongens in het observatiehuis zijn ook jongens van de straat, net als zij. En daar is één grote bij, die weet precies, wat er met hen gebeuren gaat. Hij zegt: „Jullie motte voor de kinderrechtter komme en dan motte jullie naar een verbeterhuis.”

„Een verbeterhuis, wat is dat?”

„Nou domoor, een groot huis, net as hier, een gesticht, een opvoedingsgesticht. Daar mot je blijve tot je een en twintig ben.”

Nu Ratje dat weet, wacht hij van dag tot dag op de kinderrechtter. Zijn beste ogenblikken worden bedorven door de gedachte aan die vreselijke man. In iedere vreemde, die binnen komt, denkt hij hem te zien. Maar 't is altijd een andere en zijn angst duurt voort.

Er is ook een school in het huis. Daar doet Ratje geweldig zijn best. 's Avonds doen ze spelletjes op een plein. Soms gaan ze wandelen, onder toezicht van een meneer. Er is een grote zaal, daar mogen ze dammen en plaatjes kijken. Daar staat ook een radiotoestel.

Als Ratje die kinderrechtter maar vergeten kon. En als hij soms maar niet zo naar zijn zussie en naar Jan-neman verlangde. Dan zou hij het hier best gezellig vinden.

Een paar weken gaan zo voorbij. En juist als Ratje een beetje gewend begint te raken, zegt meneer op een morgen: „Ziezo, jongens, vanmorgen moeten jullie voor de kinderrechtter. Eerlijk alles opbiechten, hoor Okkie!”

„Ja meneer,” zegt Okkie. Hij wil zich flink houden. Maar zijn stem rilt toch wel een beetje.

Dat is een reis voor Ratje! Dat is een benauwdheid, zoals hij ook had op die avond, toen hij opgebracht werd. Zo'n angst, heeft een konijntje in de strik; een hulpeloos dier, dat meegesleurd wordt in het hol van de leeuw.

De straat, een hoge stoep, een brede koele gang, een zaal. Hij loopt als in een droom. „Hier is de wachtkamer,” zegt meneer. Er zitten mensen op de banken. Er dribbelt een klein, vuil kindje op de jongens toe. „Keessie, lieve Keessie!”

Het is zusje. Moeder zit in de hoek met Janneman op haar schoot. De tranen schieten Ratje in de ogen. Hij vergeet meneer en Okkie en de mensen, alles. Hij bukt neer en zussie slaat haar armpjes om zijn hals. „Keessie lekkers meegebracht?” vraagt ze.

Nee, Keessie heeft niets, niets dan zijn angst, die nu even erg als straks terugkomt. Moeder roept hem. Hij kijkt meneer aan. Het mag. Moeder huilt weer, maar nu is ze erg lief. Zo lief, als ze nog nooit geweest is. Ze geeft Ratje ook een zoen. Het is misschien wel de eerste in zijn leven. Vader staat er bij en zegt niets.

Een luide stem bij de deur: „Cornelis van Dam!” „Kom mee, Kees,” zegt meneer.

Dan wordt Ratje voorgeleid.

Kunnen de zware muren van een groot gebouw heen en weer zwaaien? Kan een tegelvloer golven als een rivier? Kan het midden op de dag duister worden?

Het schijnt voor Ratje, alsof dit zo is. Hij lijkt wel dronken.

Het is de verschrikkelijke angst in zijn hart, nu eindelijk het erge, het lang gevreesde ogenblik komen zal.

Hij struikelt over een drempel. Hij moet nu in een zaal staan, maar hij ziet niets. Er is een nevel om hem heen, een dichte mist met allerlei kleuren, die deint en op hem aandringt. Meneer houdt hem bij de hand. In de nevel bewegen schaduwen, klinkt een stem: „Cornelis van Dam?” En waar is nou de kinderrechtter?

Vlak voor Ratje is nu een gezicht. Het is vriendelijk. En een stem zegt: „Ziezo mannetje, houd nu eens op met huilen en kijk me aan. Jij heet Cornelis van Dam, nietwaar?”

„Ja meneer . . .”

„En jij hebt koolrapen gestolen en krentenbrood en achterlichtjes en nog meer?”

„Ja meneer . . .”

„Waarom deed je dat?”

„Ik . . . ik . . .”

„Toe maar.”

„Ik . . . ik had . . . ik wou . . .”

„Toe nou, kereltje. Je hoeft niet bang voor me te zijn. Ik meen het goed met je.

„Ik . . . ik had zo'n honger.”

En langzamerhand wordt Ratje vrijmoediger, glijdt dat benauwende, zware gevoel van hem af. Hij antwoordt en vertelt. Hij vertelt en antwoordt. Niets verzwijgt hij.

En dan waagt hij ook rond te kijken. Dit is dus de kinderrechtcr, die vriendelijke man. Er zijn nog meer heren. En dáár . . . daar zit . . . de meester? Nu hoort Ratje niet veel meer van wat de kinderrechtcr zegt. Daar zit de meester. Dat was vroeger zijn beste vriend. En die ogen, die zo gultig konden

schitteren, kijken nu zo vreemd, zo bedroefd . . .

Ratje wordt weggebracht. Hij neemt in de wachtkamer afscheid van zijn ouders en zussie en Jan-neman. En hij ziet bij de

deur nog even de meester. Die legt de hand op zijn schouder en zegt: „Keesje, Keesje . . . arme kerel!”

Dat heeft Ratje nooit meer vergeten.

Het vonnis van de kinderrechtcr luidt voor Okkie en Ratje gelijk. Ze worden onvoorwaardelijk ter beschikking gesteld van de regering en zullen tot hun een

en twintigste jaar worden geplaatst in een rijks- of particulier opvoedingsgesticht.

En enige dagen later worden bij beschikking van de arrondissementsrechtbank de ouders Van Dam, op grond van de verregaande verwaarlozing van hun gezin, voorwaardelijk ontzet uit de ouderlijke macht over hun kinderen, met een proeftijd van één jaar. Het gezin wordt onder toezicht van de voogdijraad geplaatst.

Is na een jaar de toestand niet belangrijk verbeterd, dan zullen hun ook de twee overgebleven kinderen ontnomen worden.

GESTICHTSJONGEN

Kwart voor negen schooltijd. Meneer Vlam, verpleger van paviljoen zes, kleine vriendelijke man, maar in alles militair, blaast op zijn fluit.

„Aantreden! Rijen van drie . . . kláár?”

Dertig jongens in blauw-gestreepte, katoenen pakjes stellen zich op voor het gebouw, schuifelen, fluisteren, stoeien nog wat. Okkie geeft zijn voorman een stop.

„In de stànd! Okkie, hou je handen thuis! Jan, sta stil! . . . Kees, blijf van je neus af. Voorwaarts mars . . . Eén, twee, drie vierr . . . Gooi uit je benen, Okkie! Ben jij een kerel? Links uit de flank, mars!”

Zes troepen kinderen in blauw katoen, van zes verschillende paviljoenen komen op deze tijd samen voor het schoolgebouw. De anderen wandelen, de troep van zes marcheert! En keurig! Meneer Vlam is niet voor niets de hele mobilisatietijd soldaat geweest.

„Sectie — hàlt! Plaats — rùst!”

Bom. Stilte. Meneer Vlam salueert voor de onderwijzers.

Lachende gezichten rondom.

„Een degen en een paard, dan was u een volmaakt generaal,” zegt het hoofd.

En de jongens van zes, uitgezonderd Okkie, kijken trots. Ha, die meneer Vlam, die weet, wat een jongen nodig heeft. Hij is streng, maar ze mogen hem wel, hun generaal!

Een bel luidt. De onderwijzers nemen de kinderen over. De school begint.

Petten af en voeten vegen.

„Okkie, jongen, veeg je voeten dan toch!”

Ratje en Okkie, zwervertjes uit de grote stad, nu zijn ze dan op de stichting. Nu dragen ze een blauw-gestreept katoenen stichtingspakje, no. 26 en 27, paviljoen 6, en zijn opgenomen in de troep van andere achterlijke zwervertjes en boefjes, waarin ze tot hun een en twintigste jaar zullen blijven.

Nu leven ze in de troep en handelen op commando. Half zeven opstaan, wassen en eten in de troep. Naar school gaan in de troep. Wandelen en spelen en naar de kerk gaan in de troep. Half acht 's avonds uitkleden en gaan slapen op de grote slaapzaal, met wel twintig bedden. Altijd in de troep. En altijd, zelfs 's nachts, achter of tussen hen, het wakend oog van de verpleger, die hen snapt bij de kleinste overtreding.

Dat is het opvoedingsgesticht. Zo moeten ze weer tot een geregeld leven komen en later fatsoenlijke mensen worden. Ze konden niet op zichzelf passen? Welnu, dan zal een ander het voor hen doen.

Ratje dacht, dat hij gebonden zou worden met een ketting of een touw in een donkere cel en hij was doodsbenauwd, toen hij hier kwam. Maar hij heeft het mis gehad. Niet *hij*, maar *zijn leven* is gebonden.

Met regels en met geboden. Zó laat dit en zó laat dat. Dit mag wel, en dat mag niet. Geen stap buiten het voorgeschreven paadje, of je bent er bij.

Dat is de straf. Het lijkt heel zwaar, maar het went. Want achter die harde geboden staan strenge, maar vriendelijke mensen, die ook vrolijk kunnen zijn en een grapje kunnen maken. Ratje voelt zich gauw op zijn gemak.

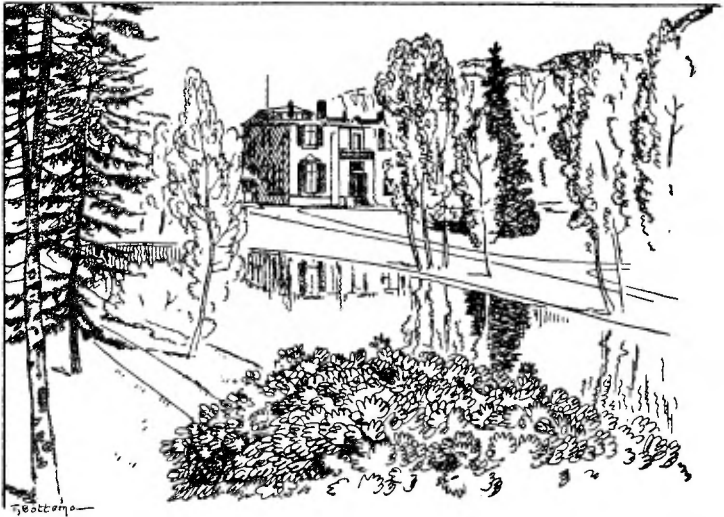
Met Okkie is het anders. Okkie bromt en is ontevreden van de morgen tot de avond. Hij doet ruw en lelijk tegen de andere jongens, hij is brutaal en ondeugend in de klas. Okkie is uit zijn humeur van de dag af, dat hij hier kwam.

Hij krijgt nu genoeg te eten. Hij heeft warme kleren en een lekker bed. Hij heeft, bij vroeger vergeleken, een leven als een prins. Wat wil hij dan nog?

Okkie heeft te lang genoten van zijn vrije zwerversleven. Hij kan geen strenge regels verdragen. Hij wil geen bevelen horen. Okkie wil vrij zijn, helemaal vrij. Nu is het de hele dag: „Okkie, dat mag niet! Okkie, dat is verboden! Okkie, houd je handen thuis!” Okkie dit en Okkie dat! Okkie is de grootste lastpost van de stichting.

Een net van wetten en geboden staat om Okkie's leven. Hij stoot iedere dag zijn neus, maar hij blijft zoeken naar een gaatje. Hij krijgt straf, maar hij kijkt onverschillig en gaat toch zijn gang. Okkie is als een roofvogel, die altijd vrij heeft rondgevlogen, en die nu in de gevangenschap wel volop eten en drinken krijgt en een mooie ruime kooi, maar die toch zit te kwijnen van heimwee naar de wijde luchten.

Heimwee, ja, dat is het wat Okkie scheelt. Heimwee naar de straten en de havens en de markt. Naar het Oliesteegje en zelfs naar het orgeltje van zijn vader. Heimwee naar zijn vrije leven van kleine vagebond. Dat is een ziekte, die door het lekkerste eten niet genezen kan worden.

De stichting is een park, met hier en daar een groot gebouw, verscholen tussen geboomte. Er om heen liggen akkers en weilanden. Daar achter gloeien de heuvels van de Veluwe met donkere bossen, bruine heidevelden en verten van blinkend zand.

Dit is de wereld van zon en wind en wolken, van vogels en bloemen, van stilte en rust. Een wielewaal nestelt in de eiken voor de school en als meneer,

voor het open raam, zijn deuntje nabootst, wipt hij nader tussen de takken, een mooie gele vogel met zwarte vleugels. Vlinders dartelen over de gazons en de bloemperken en een enkele keer verdwaalt er een in de klas. Een nachtegaal zingt in stille Meinenachten zijn lied. In deze schone wereld wonen enige honderden ongelukkige kinderen. De meesten komen uit de sloppen en stegen van de grote steden en zijn reeds met de politie in aanraking geweest. Zij komen allen uit een wereld van leed en ellende. En in al die kleine, jonge harten wortelt de zonde reeds diep.

Deze jongens en meisjes zijn allemaal achterlijk ¹⁾. Daarom moeten ze heel eenvoudig onderwijs ontvangen, om nog iets te kunnen leren. En ze hebben bijna allen verkeerde gewoonten of bedorven karakters. Daarom moeten ze altijd onder streng toezicht staan en met veel geduld worden opgevoed.

Er zijn er bij, die erg opvliegend en prikkelbaar zijn. Die dadelijk schelden en schreeuwen, als hun iets niet naar de zin gaat. Die er dadelijk op los slaan, als ze uitgelachen worden. Of die soms wilde driftbuien krijgen en dan in hun woeste roes niet meer weten, wat ze doen.

Er zijn er, die de hele dag met hun hoofd schudden; die alles twee keer zeggen; die allerlei andere malle gewoonten hebben.

En er zijn ook kinderen, die lijden aan kleptomanie. Dat zijn de onverbeterlijke diefjes, die alles mee-

¹⁾ Er zijn natuurlijk ook opvoedingsgestichten voor niet-achterlijke kinderen.

graaien, wat ze krijgen kunnen.

Daar is Pietje, die door zijn vader kreupel geslagen is.

Daar is Antoon, die zó vreselijk liegen kan, dat hij zelf niet meer weet, wat de waarheid is. Als je hem vraagt, waarom hij op de stichting zit, dan zegt hij: „Ikke? . . . Nou, omdâ'k mijn broertje de arm afgebeten heb, hè? Ja, heus waar! Ik werd midden in de nacht wakker, en toen dacht ik: wat heb ik daar nou in mijn mond? Ik beet es flink . . . Nou, toen was 't de arm van mijn broertje, hè? Rits, d'r af. Maar de dokter heeft hem er weer aangelijmd met twee stokkies . . . Geloof je 't niet? Pas op hoor, as je 't niet gelooft! 't Is waar gebeurd, hoor jochie!”

Daar is Dirk, die zo'n pret had, toen zijn vader gestorven was. Omdat hij toen naar huis mocht, om bij de begrafenis te zijn. Hij begreep het woord „gestorven” niet.

Fritsje, die de lijm opeet, waamee dozen worden geplakt en die de bloemvaasjes leegdrinkt.

Grietje, die van de tweede verdieping naar beneden sprong, toen ze daar opgesloten zat en er hinkend vandoor ging.

Ratje en Okkie, die al een hele reeks diefstallen hebben gepleegd . . .

Jan, die ineenkrimpt als de meester langs zijn bank loopt, omdat hij vroeger thuis zo vaak geranseld werd . . .

Dit zijn de ergsten, maar zo zijn er toch veel. En allen hebben ze bij hun achterlijkheid toch de een of andere afwijking.

Nare kinderen? . . . Ja, vaak wel.

Vieze kinderen? . . . Ja, dat soms ook.

Maar vooral: arme kinderen! Arme, kleine stakkers, wier jonge leven al zo vroeg werd bedorven door zonde en leed! . . .

Nu zijn ze hier. Nu moet getracht worden die afgedwaalde kleinen weer in het rechte spoor te brengen. Daar is veel geduld en veel wijsheid voor nodig en veel liefde. Maar ook: strenge tucht. En dat begrijpen de meesten van die kinderen niet.

Nu gaan ze hier ook naar school, een school voor buiten gewoon onderwijs. Ze moeten gemakkelijke sommetjes leren maken en eenvoudige boekjes lezen en een brief leren schrijven en ze krijgen veel les in handenarbeid.

De besten leren ook wat aardrijkskunde en schiedenis en kennis der natuur. Maar de meesten zijn lui of slordig of onoplettend. Want dat het nodig is, om flink hun best te doen, begrijpen ze ook al niet.

Nu wordt aan deze kinderen ook uit de Bijbel verteld. Nu horen ze, de meesten voor het eerst, ook van de Here Jezus, die *alle* kinderen liefheeft, ook de domme en de bedorven kinderen, ook de kinderen uit de sloppen en stegen, de boefjes en de zwervertjes.

En zie, dit is wonderlijk: er is geen kind zo slecht, of het hoort graag van de Here Jezus vertellen, en van Zijn liefde.

Er is ook geen kind zo dom, of het kan nog wel

leren bidden, al is het maar heel eenvoudig en heel gebrekkig.

Iedere maand schrijft Ratje in de klas een brief naar huis. Meneer kijkt die brieven na en haalt er de fouten uit. Hij zorgt ook, dat ze gepost worden.

Ratje schrijft:

„Lieve moeder, ik heb het hier goet en meneer zegt dat ik goet mijn best doen. Ik kan nu al hele groote doossen maaken en we werken ook met klei. Ik gaa ook gou oofer.

Lieve moeder, ik heb er wel speit fan, fan dat gappen. Ik doen het hier niet meer. Lieve moeder, sorg maar goet voor zussie en Janneman en as u safus uitgaat, leg dan een stukkie broot voor zussie en Janneman klaar. Anders hebben zussie en Janneman soon hunger. Geef ze allebei maar een kusje van me. Kan Janneman al lopen? Ik heb hier ook een konijntje in een hokie. Dat is een vijn beesie, daar sorg ik ook goet voor.”

En van iedere brief, die Ratje schrijft, luidt de laatste zin: „En krijg ik gou een brief van uw?”

Maar de weken en maanden gaan voorbij en de post brengt wel brieven voor andere kinderen, maar voor Ratje nooit. Het schijnt, dat vader en moeder hem al helemaal vergeten hebben.

Daar is Ratje vaak verdrietig van. Daar loopt hij over te piekeren. Hij is toch wel anders dan de meeste jongens hier. Soms wordt het verlangen naar zijn familie en vooral naar zijn broertje en zusje zó sterk, dat hij stil in een hoekje zit te huilen.

Maar hij is nooit alleen. Hij leeft in de troep. En de andere jongens hebben hem al gauw in de gaten.

„Hei, kijk es!” schreeuwen ze dan. „Ratje zit te janken! Lach hem uit, die jankt om niks!”

Als Ratje dan nijdig wordt, is het nog erger. Ze plagen zo graag, deze jongens. Daarom droogt hij meestal zijn tranen maar gauw.

Maar hij spreekt met de onderwijzer over zijn verdriet. Dat durft hij wel, want die is net een grote sterke vriend voor hem, evenals vroeger de meester in de stad. Ratje houdt veel van hem. De onderwijzer troost Ratje zo goed hij dat kan. Hij zegt ook: „Ik zal je wel helpen, hoor Kees Ik zal er eens een paar woordjes bijschrijven in je brief. Misschien helpt dat wel. Denk je ook niet?”

„O ja, vast wel!” zegt Ratje blij.

„En heb je wel eens voor je zusje en broertje gebeden,” vraagt de onderwijzer. „En voor je vader en moeder?”

„Nee meneer,” zegt Ratje. Hij heeft eigenlijk nog nooit van zijn leven gebeden.

„Dan moet je dat eens doen, Kees. Dat helpt ook. Dat weet je nu toch wel?”

„Ja meneer,” zegt Ratje.

En die avond, op de slaapzaal, als het stil is geworden, bidt Ratje zijn eerste gebed.

„Lieve Here Jezus, U woont boven de wolken, maar meneer heeft gezegd, dat U mij wel horen kan, ook als ik heel zachies praat. En nu wou ik U vragen, of U eens naar mijn zussie en naar Janneman wil kijken, want mijn moeder vergeet ze zo vaak. En mijn vader

denkt maar alleen om zijn borreltjes. Of doen ze dat nu niet meer, lieve Heer? Ik hoop van niet. En ik wil zo graag een brief hebben. Amen.”

Dan ligt hij nog een poosje wakker. Zijn verdriet is weg. Hij denkt er over, hoe heerlijk dat is, dat nu alles vast in orde zal komen. Dat de Here Jezus toch niet, zoals hij vroeger dacht, alleen voor de deftigheid is, maar ook voor hem. En dat Hij altijd helpen wil.

Met Okkie gaat het hoe langer hoe slechter.

Hij steelt als een kraai. Op de schoolwandeling, als de troep langs een groentekar komt, en meneer Vlam even in een andere richting kijkt, heeft Okkie een paar peentjes of een appel te pakken. Op het paviljoen, als de kast niet op slot is, snoept hij van de koek of boter. 's Nachts staat hij op, om de kleren van de andere jongens na te zoeken.

Wat steelt Okkie *niet*? Gereedschap op de les in handenarbeid, een leesboekje uit de schoolkast, het zakmes van zijn buurman in de klas . . . En eens het horloge van de onderwijzer, dat op diens lessenaar lag.

Domme Okkie! Hij kan nu niet meer naar de man in de Hondecoetersteeg. Hij kan geen geld meer maken voor al die dingen. En *als* hij geld had, zou hij er toch niets voor kunnen kopen hier op de stichting. Waarom steelt hij dan nog?

Daar denkt Okkie niet over. Hij steelt, omdat hij niet anders meer kan. Hij heeft te vaak gestolen in zijn leven. Nu staan zijn handen er naar. Hij neemt, wat hij krijgen kan, of hij het gebruiken kan of niet.

Zijn dieverijtjes worden natuurlijk ontdekt. Het toe-

zicht is streng en de andere jongens zien er niet tegen op, om iemand te verraden. Okkie valt van de ene straf in de andere: Vroeg naar bed, binnen blijven als de anderen spelen, geen duiven of konijnen houden, zoals de anderen; geen koffie of melk bij de boterham; niet meedoen met een voetbalwedstrijd. En eens, als hij weggelopen is en pas de volgende dag door een veldwachter wordt teruggebracht, drie dagen cel.

Al die straffen verbeteren hem niet. Zij verbitteren hem. Hij wordt nors en inzichzelf gekeerd. Geniepig slaat hij toch zijn slag, waar hij de kans schoon ziet. „Je slaat je eigen glazen in, Okkie,” zegt de directeur. Dat begrijpt Okkie niet.

„Niks van waar,” antwoordt hij brutaal. „Ik heb geen ruiten ingeslagen.”

„Je moet me beter begrijpen, Okkie,” zegt de directeur vriendelijk. „Luister een goed. Snap je nu niet, jongen, dat je je zelf ongelukkig maakt door je slechte gedrag? Wat moet er zo van je terecht komen? Maar als je van vandaag af flink je best gaat doen op school en geen lelijke streken meer uithaalt, kan alles nog goed worden. Dan zul je eens zien, hoeveel prettiger het leven hier voor je wordt! Kijk me eens aan, Okkie! . . . Zo ja . . . En belooft me nu, dat je nog eens echt je best zal doen. Het zou toch jammer zijn, als zo'n flinke vent als jij verongelukkig zou?”

Zo probeert de directeur Okkie nog te redden en zijn hart te winnen. Maar het gelukt hem niet. Okkie belooft wel, dat hij beter oppassen zal. Hij geeft er zijn hand zelfs op. Maar de daarop volgende nacht klimt hij uit het raam van de slaapzaal, vlucht de donkere

bossen van de Veluwe in en pas drie dagen later wordt hij in de omgeving van Apeldoorn gesnapt en teruggebracht.

Hij is in dubbele zin een gevangene. Op de stichting tot zijn een en twintigste jaar. En in de zonde mischien zijn hele leven.

Als God het niet verhoedt.

De post. Meneer Vlam heeft een hand vol brieven. Hij leest de adressen op: Wim Barelds, Gijs Bakker, Cornelis van Dam . . .

„Ratje, Ratje, een brief!” schreeuwen de jongens.

„Voor mij?” vraagt Ratje. Hij gelooft het nog maar half.

„Van je moeder,” zegt de verpleger.

Hij snijdt de envelop open.

„Asjeblief, Kees.”

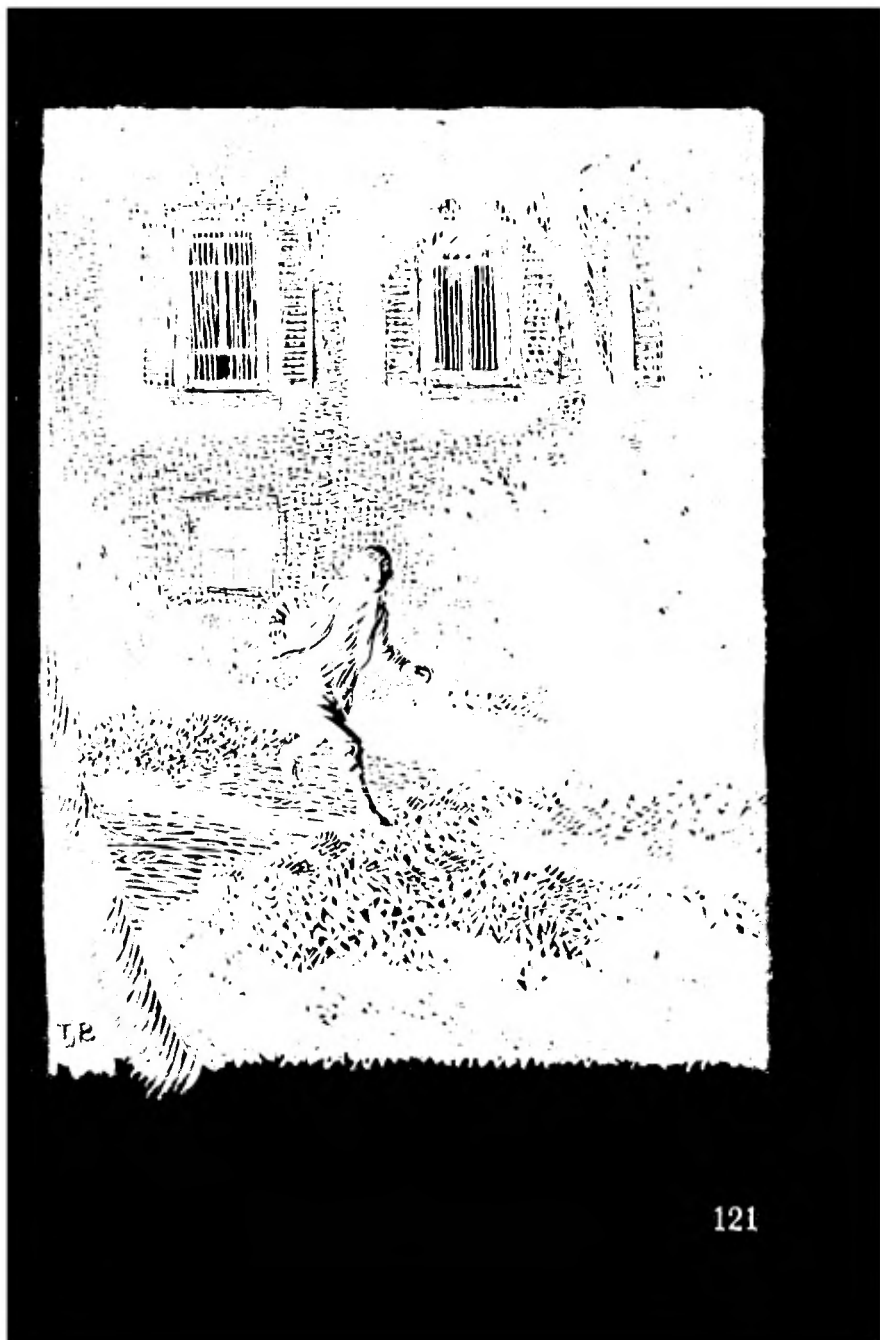
Ratjes handen trillen. Hij kruipt met zijn brief in een hoekje. Maar hij moet eerst zijn ogen wrijven, voor hij lezen kan.

't Is geen vrolijke brief.

Moeder schrijft, dat vader in de gevangenis zit voor een zakie en dat Zusje en Janneman bij haar weggehaald zijn. Die zijn nu in een tehuis in Rotterdam.

Er staat: „Nouw hep ik niks meer. Nouw ben ik helemaal alleen. Doe maar goet je best, dat je je eigen goet ontwikkelt en gouw weer bij mij tuis mag komen. Duisent kusjes van je moeder die zig noemt juffrouw van Dam.”

Ratje is op school nog onder de indruk. Hij kan niet goed werken die dag.

LR

Maar de onderwijzer zegt. „Je moet er maar niet verdrietig om zijn, Kees. Je zusje en broertje zullen nu geen honger meer lijden. Die worden nu net zo goed verzorgd als jij hier. En je vader — ja, 't is erg jammer, maar 't is misschien maar het beste zo. Nu kan hij ook geen borreltjes meer drinken. Wie weet, misschien is hij wel een hele nette man, als hij er weer uitkomt.”

Dat begrijpt Ratje niet, hoe iemand in de gevangenis netjes kan worden. Maar dat Janneman en Zusje het nu goed hebben, daar is hij blij om.

Hij vraagt, een beetje verlegen: „Zou de Here daar voor gezorgd hebben, dat m'n zussie en broertje in dat tehuis kwamen?”

„Vast,” zegt meneer.

„Dâ's mooi,” zegt Ratje. „Dan heeft Hij mijn gebed toch verhoord.”

EN NU?...

Nu zijn Ratje en Okkie nog op de stichting. Ratje is zestien en Okkie zeventien jaar.

Ratje is van school. Hij heeft een vak gekozen.

Hij wil timmerman worden. Iedere dag staat hij

ijverig te zagen en te schaven in de werkplaats.

Ratje is sterk gegroeid. Er is kleur op zijn wangen gekomen en kracht in zijn knuisten. Het gezonde leven en zijn ijver hebben ook zijn verstand gescherpt. Hij is minder achterlijk, dan toen hij hier kwam.

De meester uit de stad heeft hem een keer bezocht, toen hij zijn zomervacantie op de Veluwe doorbracht. Die

kende hem bijna niet meer terug. Maar Ratje kende *hem* dadelijk. Zijn vriend, de meester, vergeet hij niet meer.

„Het bloempje is doodgegaan,” vertelde de meester.

„Maar ik had bijtijds een stek genomen. En die doet

het goed. Nu heb ik weer een nieuw aandenken aan jou. Ik hoop, dat ik die beter bewaren kan.”

Dat hoopte Ratje ook.

Zussie en Janneman zijn nog in het tehuis. Van Zussie heeft Ratje al een zelfgeschreven briefje ontvangen. En de directrice van het tehuis heeft een kiekje gestuurd. Daar staan ze allebei op. Janneman wordt al een echte jongen. Hij lacht op het kiekje. Hij heeft het zeker goed.

Ratje liet het kiekje aan de directeur zien. Die zei: „Kees, ik weet wat moois. Als jij zo goed je best blijft doen, mag je misschien wel eerder vrij. Dan zullen we werk voor je zoeken en dan kun jij de kost voor die twee verdienen. Nou, wat zeg je daarvan?”

Ratje kan haast niets zeggen van blijdschap. Maar iedere avond ligt hij nu een poos te denken over dat mooie plan.

Voor Ratje wordt de stichting een zegen. Hij zal wel altijd een beetje dom blijven, maar hij is handig en gewillig en onder verstandige leiding zal hij later goed werk kunnen leveren. Als er dan maar plaats voor hem is!

Ratje is vol moed. Hij denkt: „Ik zal mijn best doen. En de directeur zal zijn best voor me doen. En God zal me wel helpen. God helpt altijd, als je het Hem eerbiedig vraagt.”

Ratje heeft geleerd, om op God te vertrouwen. Hij is nu een grote jonge kerel, maar een kind in het geloof.

Dat is de grootste zegen, die de stichting hem bracht.

Okkie werkt nu in de tuin. Het lijkt soms, alsof hij eindelijk verstandig zal worden.

Er is nog hoop voor hem. Zijn halsstarrigheid is gebroken. Hij wordt vriendelijker en vrolijker.

Maar het zijn duistere machten, die in Okkie's hart werken. Hij leeft bij buien. Een poos gedraagt

hij zich goed, een week, twee weken, een maand . . . Dan plotseling, niemand weet waardoor, is het weer helemaal mis. Hij steelt, hij vecht, hij vloekt of hij loopt weg. En wordt in de cel gestopt. En als zijn straftijd om is, komt hij, een beetje verlegen, weer bij zijn baas. Zou hij zich dan toch schamen?

Het is nog niet te zeggen, wat er van Okkie groeien zal.

Misschien gaat het verkeerd.

Misschien zal hij een dief en een dronkaard worden en zijn halve leven slijten in Veenhuizen of in de gevangenis.

Maar zij, die voor hem zorgen in het gesticht, de onderwijzers en de verplegers, geven de moed nog niet op. Ze hopen, dat hij toch nog ééns zal begrijpen, dat hij op de verkeerde weg is.

In de grote steden zijn de smalle, donkere stegen en sloppen, waar de zon bijna nooit komen kan. Waar vrouwen op de drempel zitten en bleke kindertjes 's avonds laat nog spelen op de vuile straat.

Waar grote gezinnen op één kamer wonen, drie of vier hoog langs een smerige trap.

Daar wonen ze nog, de zwervertjes en de schooier-tjes. De straatratjes met hun magere, bleke gezichtjes en hun schuwe, begerige ogen. Met hun handige grijpvingers, die zich uitstrekken naar alles wat eetbaar is. De hongerige boefjes, die altijd van kwaad tot erger komen.

Maar er zijn medelijdende mensen, die hen willen helpen. Het Leger des Heils doet prachtig werk in de achterbuurten. En naast de heilsoldaten arbeiden Pro Juventute, de Middernachtzending, de vereniging voor reclassering en de voogdijraden, de verenigingen voor Evangelisatie.

Maar er zijn nog altijd arbeiders te weinig.

Er wordt nog vaak een boefje voor de kinderrechtter geleid. De observatiehuizen en opvoedingsgestichten zitten vol.

Maar juist zo worden velen gered. Zo komen kinderen uit de donkere sloppen door zonde en misdaad heen, door honger en gebrek, tòch tot het licht. Ook door de achterbuurten gaat vol liefde de Heiland, die zegt: „Laat de kinderkens tot Mij komen en vermindert ze niet, want derzulken is het koninkrijk der hemelen.”

Derzulken . . .

Het koninkrijk der hemelen ook voor jongens van de straat.

INHOUD

1	Een schooiertje in de regen	5
2	De diefstal	12
3	In het Oliesteegje	19
4	Ratjes grote vriend	33
5	Ratje wordt getest	42
6	Die avond	50
7	Niet gesnapt, eerlijk gegapt	56
8	Meesters verjaardag	62
9	Naar een andere school	70
10	In de bende van Okkie	82
11	Ratje in de val	91
12	In het Observatiehuis	99
13	Gestichtsjongen	109
14	En nu?	123